

JMG

Kandidatuppsats i journalistik

2024-01-19

Institutionen för journalistik,
medier och kommunikation

www.gu.se/jmg

”För oss var det hela världen”

En kvalitativ studie av hur anmälaren upplever det medieetiska systemet

Författare: Aina Maja Hall, Lisa Lindberg och Alexandra Severinsson

Handledare: Britt Börjesson

Kursansvarig: Elena Johansson

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION

Ett stort tack till samtliga intervjupersoner som har medverkat.

*Vi vill även tacka Caspar Opitz för all värdefull hjälp,
och tack till vår handledare, Britt Börjesson.*

Abstract

The purpose of this study is to examine how individuals who have filed a complaint to the Swedish media accountability system and won their case, have experienced the process and whether or not they have gained redemption from the result. Furthermore, this study answers the question: if they have not received redemption from the system, what measures are needed for them to feel satisfied? Based on the aforementioned, we can identify both strengths and weaknesses within the current media accountability system. In addition, the study also examines how these individuals were affected by the original publication that led to them filing the complaint.

The study is based on qualitative in-depth interviews with eight individuals who won their cases in 2022 and 2023. To gain an understanding of these individuals' different perceptions of redemption and justice within the context of media ethics, the study uses three theories of justice – restorative, retributive and preventive justice.

The results of the study show that the original publications led to a varying degree of damaging consequences to the individuals. These consequences include impact on the individual's family as well as damage to their professional reputation. In addition, the study shows that many were satisfied with the media accountability system and have, more or less, gained redemption, according to the system's definition. However, many state that they would gain redemption to a higher degree if they would receive economic compensation, a personal apology or if the media faced some form of greater punishment.

Keywords: the Swedish media accountability system, media ethics, the Swedish Media Ombudsman, mistreatment by media, complainants, redemption and justice theory.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Bakgrund.....	2
2. 1. Hundra år av medieetik.....	2
2. 2. Från anmälan till beslut.....	3
2. 3. Privatlivets helgd.....	4
2. 4. Medieetiska system i andra länder.....	4
2. 5. Utomvetenskaplig problemformulering.....	5
3. Syfte och frågeställningar.....	6
4. Tidigare forskning.....	7
4. 1. Bilden av publicitetsreglerna.....	7
4. 2. Anmälarens syn på det pressetiska systemet.....	7
4. 3. Ekonomisk upprättelse inom juridiken.....	8
4. 3. 1. Ska det medieetiska systemet ge ekonomisk kompensation?.....	9
4. 4. Inomvetenskaplig problemformulering.....	10
5. Teoretiskt ramverk.....	11
5. 1. Den reparativa rättvisan.....	11
5. 1. 1. Vad krävs av en ursäkt?.....	12
5. 2. Den retributiva rättvisan.....	13
5. 2. 1. Hämnd.....	14
5. 3. Den preventiva rättvisan.....	15
6. Metod och material.....	16
6. 1. Urval och material.....	16
6. 2. Frågekonstruktion och intervjuguide.....	19
6. 3. Intervjun och intervjusituationen.....	21
6. 4. Transkribering.....	23
6. 5. Forskningsetiska överväganden.....	24
6. 6. Analys av materialet.....	25
6. 7. Metoddiskussion.....	26
6. 7. 1. Begreppsvaliditet.....	26
6. 7. 2. Generaliserbarhet och teoretisk mättnad.....	27
6. 7. 3. Reliabilitet.....	27
7. Resultat och analys.....	29
7. 1. Konsekvenser av publiceringen.....	29
7. 1. 1. Privatlivet och måendet.....	29
7. 1. 2. Arbetslivet.....	30

7. 1. 3. Förtroendet för mediet.....	32
7. 2. Konsekvenser av klandret.....	35
7. 2. 1. Privatlivet och måendet.....	35
7. 2. 2. Arbetslivet.....	35
7. 2. 3. Publiceringen av klandret.....	36
7. 3. Synen på upprättelse.....	37
7. 3. 1. Vad innebär upprättelse?.....	37
7. 3. 2. Har anmälaren fått upprättelse?.....	38
7. 3. 3. Vad krävs för att få upprättelse?.....	39
7. 3. 3. 1. Den reparatoriska hållningen.....	39
7. 3. 3. 2. Den retributiva hållningen.....	40
7. 3. 3. 3. Den preventiva hållningen.....	42
7. 4. Synen på det medieetiska systemet.....	43
7. 4. 1. Systemets funktion.....	43
7. 4. 2. Medieombudsmannens synlighet.....	45
7. 4. 3. Tidsperspektivet.....	46
7. 4. 4. Ekonomisk ersättning.....	46
7. 4. 5. Självreglering eller statlig reglering.....	48
8. Diskussion och slutsatser.....	51
8. 1. Konsekvenser av publiceringen.....	51
8. 2. Konsekvenser av klandret.....	52
8. 3. Synen på upprättelse.....	52
8. 4. Synen på det medieetiska systemet.....	54
8. 5. Resultatvaliditet.....	56
8. 6. Vidare forskning.....	56
Referenser.....	58
Bilagor.....	63

1. Inledning

En handledare förlorade glädjen till sitt yrke och drog sig tillbaka från sociala sammanhang.
En chef möttes av undvikande blickar och tystnad på sin arbetsplats.
En politiker blev av med sitt arbete och tvingades lämna sitt hem.

Allt detta till följd av oetiska publiceringar.

Inom svensk journalistik finns en stolthet kring den väletablerade medie- och yrkesetiken. Trots detta får Medieombudsmannen varje år in omkring 500 anmälningar om att medier har gått för långt i sina publiceringar, där den enskilde anser sig blivit otillbörligt utpekad, inte givits möjligheten att bemöta kritik eller fått sitt privatliv kränkt i media. Medieombudsmannen granskar publiceringarna utifrån publicitetsreglerna, och bedömer om de är etiskt försvarbara (Medieombudsmannen, u.å.a).

Av de publiceringar som anmäls till Medieombudsmannen blir omkring 30 klandrade varje år (Medieombudsmannen, u.å.a). Bakom varje klandrad publicering finns en individ eller anhörig, som har utsatts för en oförsvarlig publicitetsskada. Medieombudsmannens uppgift är att se till att dessa personer blir hörda och tagna på allvar.

“Tanken med processen är att den person som utsatts för en skada får upprättelse genom publiceringen av klandret – ett slags erkännande att man utsatts för en skada.”
(Medieombudsmannen, u.å.b.).

Eftersom systemets ambition är att ge upprättelse till anmälaren, ställer vi oss frågan om detta verkligen uppnås – känner den som fått rätt i det medieetiska systemet att ett klander ger upprättelse? Media sägs föra allmänhetens talan gentemot makten, men hur väl lyckas Medieombudsmannen – den enskildes representant – med sitt uppdrag att föra individens talan när media gör felsteg? För att ta reda på detta har vi intervjuat anmälare som fått rätt i det medieetiska systemet.

2. Bakgrund

För att få en förståelse för det nuvarande medieetiska systemets roll och ställning i samhället kommer följande avsnitt att redogöra för dess framväxt, funktion och värdegrunder. Vi redogör också kort för hur de medieetiska systemen ser ut i ett fåtal andra länder, där synen på medieetik skiljer sig från den svenska.

2. 1. Hundra år av medieetik

Sverige har världens äldsta tryckfrihetsgrundlag, och är präglad av en liberal och fri medietradition. Tryckfriheten, offentlighetsprincipen och etableringsfriheten har gjort pressen – sedermera även etermedierna – till en stark aktör i samhället. Utöver ett fåtal typer av publiceringsbrott, exempelvis förtal och barnpornografi, står större delen av mediegranskningen utanför vanlig lag. Detta gäller även för medieetiska frågor. Sedan slutet av 1800-talet har ett frivilligt, självreglerande, medieetiskt system växt fram och utvecklats i takt med förändringar i medielandskapet och diskursen (Weibull & Börjesson, 1992).

Det medieetiska systemet bygger på tre olika regelverk: publicitetsreglerna, de yrkesetiska reglerna samt riktlinjer för textreklam, vilka tillsammans benämns som *Spelregler för press, radio och tv* (Journalistförbundet, u.å.). Publicitetsreglerna är de äldsta medieetiska reglerna och har sitt ursprung i det sena 1800-talets debatter kring brottsrapportering. Initiativet kom från Publicistklubben, PK, som år 1900 uppmanade pressen att undvika publicering av nyheter om ungdomar som begått eller var misstänkta för småbrott. År 1916 inrättades Pressens Opinionsnämnd, PON, för att övervaka den medieetiska frågan. I ett tidigt skede var det främst ett forum för att lösa konflikter mellan publicister och journalister, samt konflikter gällande hur nyheter presenteras, för att skydda pressens heder och ställning (Weibull & Börjesson, 1992).

År 1923 upprättade PK de första skriftliga publicitetsreglerna. I likhet med initiativet år 1900 gällde det främst namnpublicering av brottsmisstänkta (Weibull & Börjesson, 1992). Sedan dess har ytterligare regler tillkommit och uppgår idag till 17 regler sorterade under sex huvudrubriker (Journalistförbundet, 2021):

- Ge korrekta nyheter
- Var generös med bemötanden
- Respektera enskildas privatliv
- Var varsam med bilder
- Hör båda sidor
- Var försiktig med namn

Det medieetiska systemet har genom åren genomgått en rad organisatoriska förändringar, dels för att hålla sig ajour med den politiska diskursen, dels för att tillgängliggöra systemet för allmänheten. Framför allt har förändringarnas syfte varit att göra det lättare för privatpersoner att anmäla publiceringar. Utmärkande är dock att PON (sedermera MEN) genomgående

förblivit en typ av hedersdomstol, som än i dag saknar juridisk auktoritet (Weibull & Börjesson, 1992).

Ett av problemen med det pressetiska systemet var att anmälare hade svårt att veta vart de skulle vända sig när ansvaret var fördelat mellan PO/PON, som hanterade pressen, och Granskningsnämnden, som hanterade etermedier (von Krogh, 2017). År 2009 togs det första initiativet till att utvidga PO/PON för att, bland annat, även omfatta etermedier. Efter tio år av utredningar färdigställdes omarbetningen, och PO/PON bytte namn till Allmänhetens Mediombudsmannen, MO, och Mediernas Etiknämnd, MEN. Det nya systemet trädde i kraft år 2020 (Mediombudsmannen, u.å.c).

Nuvarande MO är den tidigare journalisten och redaktionschefen Caspar Opitz. I MEN sitter i dag 32 personer, varav 4 är jurister eller domare, 16 är representanter från svenska medier och 12 är representanter från allmänheten (Mediombudsmannen, u.å.d).

2. 2. Från anmälan till beslut

På Mediombudsmannens hemsida (u.å.b) beskrivs den nuvarande beslutsprocessen enligt följande:

1. Anmälaren fyller i ett anmälningsformulär och skickar in till MO.
2. Anmälan kommer in. Publiceringen måste då uppfylla vissa krav, som att den publicerades inom de senaste tre månaderna och det anmälda mediet måste vara anslutet till det medieetiska systemet.
3. MO inleder en utredning i form av skriftväxlingar mellan anmälaren och mediet. MO utgår från publicitetsreglerna för att göra en bedömning, i vilken faktorer som allmänintresse och anmälarens samhälleliga ställning spelar in. MO gör en bedömning. Om MO anser att mediet ska klandras går ärendet vidare till MEN.
4. MEN prövar ärendet och har möjlighet att fria eller klandra mediet, oavsett MO:s bedömning. Vid klander anges även fallets allvarlighetsgrad utifrån tre nivåer: mediet har "åsidossatt god publicistisk sed", "brutit mot god publicistisk sed" eller "grovt brutit mot god publicistisk sed".
5. Det klandrade mediet måste "skyndsamt och på väl synlig plats" publicera (om etermedium, framföra) nämndens beslut och yttrande, i vilket anmälaren kan välja att vara anonym. Därutöver ska mediet betala en expeditonsavgift som används för att delfinansiera det medieetiska systemet. Vid de två högre graderna av klander uppgår avgiften till 13 000 alternativt 33 000 kronor. Något skadestånd eller liknande form av ekonomisk ersättning utgår inte till anmälaren (Mediombudsmannen, u.å.b.).

Om mediet inte följer MO:s riktlinjer, det vill säga publicerar klandret i enlighet med de minimikrav som finns, kan MO anmärka på detta. Om mediet trots det inte vidtar några åtgärder saknar MO mandat att tvinga mediet att förändra publiceringen av klandret (Caspar Opitz, personlig kommunikation, 1 december, 2023).

2. 3. Privatlivets helgd

Tanken med privatlivets helgd är att vissa aspekter av en individs liv inte ska behöva nå ut till offentligheten. I en medieetisk kontext kan ett privatlivsintrång innebära att privata uppgifter sprids av media (SOU 1980:8). Någon som upplever sig ha fått sin integritet kränkt, av media eller någon annan, kan endast väcka åtal i frågor om förtal och sekretessbrott. Utöver det finns inget juridiskt sätt att få rätt mot media (Medieombudsmannen, u.å.e).

I de pressetiska reglerna behandlar punkt 7–10 vikten av den enskildes privatliv. Det innebär, med andra ord, att media ska vara försiktig med publiceringar som kan innebära kränkningar av den personliga integriteten, exempelvis: “Överväg noga publicitet som kan kränka enskildas privatliv. Avstå från sådan publicitet om inte ett uppenbart allmänintresse kräver offentlig belysning” (Journalistförbundet, u.å).

Den som drabbats av en publicitetsskada anser sig ha blivit kränkt eller orättvist behandlad i en publicering. Gällande privatlivets helgd kan det bland annat röra sig om att personen har blivit utpekad med namn, bild eller andra identifierande uppgifter (Medieombudsmannen, u.å.f). Det ligger i den enskildes intresse att skydda sitt privatliv, medan mediernas uppgift är att sprida information som anses vara av allmänintresse. Därmed kan det uppstå en konflikt gällande i vilken grad den personliga integriteten ska respekteras av media (SOU 1980:8). Det är MO:s uppgift att bedöma om media har värnat den enskildes integritet i tillräcklig utsträckning (Medieombudsmannen, u.å.f).

Den allmänna uppfattningen är att en offentlig person eller någon som medverkat i media i egenskap av sitt yrke – som företrädare för en organisation, institution eller politiskt parti – kan vara av större allmänintresse än en privatperson (Journalistförbundet, u.å). Därigenom tenderar media att rättfärdiga att personer i maktposition eller företrädare för en yrkesgrupp får tåla mer kritisk och granskande publicitet. Trots detta menar MO att “även en person som utsätts för en relevant granskning [...] måste behandlas på ett medieetiskt korrekt vis” (Medieombudsmannen, 2023g).

2. 4. Medieetiska system i andra länder

De medieetiska systemen i Norden och norra Europa är relativt lika varandra. Ett land som sticker ut är dock Danmark, som tillämpar en statlig reglering (Svensson, 2020). De danska medieetiska reglerna ingår i den så kallade medieansvarslagen, som inkluderar straff- och ersättningsansvar. Att exempelvis vägra att publicera nämndens beslut kan ge böter (Petersson & Bertrand, 2007). Det granskande organet fungerar i övrigt ungefär som i Sverige och de etiska reglerna har, liksom här, arbetats fram i samarbete med branschen (Svensson, 2020).

I USA saknas det i stort sett gemensamma publicitetsregler eller instanser för granskning av press- och medieetik (Svensson, 2020). Det alternativ som finns för den som upplever sig ha utsatts för en publicitetsskada eller fått sitt rykte skadat av media, är att stämma mediet för den amerikanska motsvarigheten till förtal (Franklin, 1980). En målsägande måste kunna bevisa att de uppgifter som publicerats är falska, och om målsägande är en offentlig person, exempelvis politiker eller skådespelare, ska man därutöver också kunna bevisa att förtalet skedde med illvilja (Kenyon & Marjoribanks, 2008). Om personen vinner sin stämningsansökan mot mediet kan man få ekonomisk kompensation, det vill säga skadestånd, för förlorad inkomst och i vissa fall även för emotionell skada. Därutöver kan den dömda behöva betala så kallade "punitive damages", vilket är en kännbar summa som ska vara avskräckande (Franklin, 1980).

2. 5. Utomvetenskaplig problemformulering

En publicering som inte är tillräckligt genomtänkt kan få stora konsekvenser för såväl enskilda som deras anhöriga. Publiceringen kan inte göras ogjord och fastän den kan anses vara etiskt klandervärd, är den inte olaglig. Men en publicering som uppfattas kränkande går att anmäla till MO, som är instansen dit enskilda kan vända sig för att få upprättelse för en publicitetsskada. Brottsliga publiceringar, såsom förtal och sekretessbrott, prövas dock inte av MO, eftersom det medieetiska systemet inte är en juridisk instans eller en myndighet, utan "en del av mediebranschens eget självsanerande system" (Medieombudsmannen, u.å.e). Systemets ambition är att värna om publicitetsreglerna, och ge upprättelse till enskilda som drabbats av en publicitetsskada (Medieombudsmannen, u.å.e). Därför finns det ett behov av att undersöka om den upprättelse systemet erbjuder är tillräcklig för den enskilde. Om inte, vad krävs då av ett medieetiskt system för att den enskilde ska få upprättelse för publicitetsskador?

Vilka konsekvenser en publicitetsskada får kan skilja sig åt beroende på i vilken kontext personen har omnämnts, exempelvis om publiceringen berör anmälarens privat- eller arbetsliv, eller hur stor geografisk spridning publiceringen fått. Detta kan i sin tur medföra olika uppfattningar om vad anmälaren anser krävs för att få upprättelse. Genom att lyfta fram upplevelsen hos den som har erfårit en publicitetsskada och fått rätt hos MEN, kan den här studien bidra till att identifiera såväl brister som styrkor i det nuvarande medieetiska systemet. Därutöver kan studien lyfta fram de enskildas tankar kring hur systemet hade kunnat förbättras för att tillmötesgå anmälarens behov.

3. Syfte och frågeställningar

I ett system som ska företräda den enskildes intressen gentemot medierna, är anmälares åsikt om hur systemet faktiskt upplevs och fungerar av stor vikt. Därmed ämnar vi undersöka hur anmälare som fått rätt hos MO/MEN påverkats av den klandrade publiceringen, hur de ser på det medieetiska systemets funktion och om de anser att de fått upprättelse. För att uppfylla syftet utgår vi från följande forskningsfrågor:

1. Vilka konsekvenser har publiceringen och klandret medfört för anmälares?
2. a) Upplever anmälares att de fått upprättelse efter att MO/MEN klandrat publiceringen?
b) Vad anser anmälares hade krävts för att få upprättelse?
3. Hur resonerar anmälares kring det medieetiska systemets funktion och syfte?

4. Tidigare forskning

Det finns tämligen lite forskning kring den subjektiva upplevelsen av upprättelse, inte minst från de som har lidit publicitetsskada. I detta spelar det medieetiska systemet en stor roll, eftersom det är genom systemet som individer söker upprättelse för den publicitetsskada de drabbats av. I följande avsnitt kommer den forskning som finns i ämnet, samt ytterligare forskning som kan vara relevant för studien, att presenteras.

4. 1. Bilden av publicitetsreglerna

I artikeln *The Swedish Media Accountability System: A Research Perspective* undersökte Weibull och Börjesson (1992) det medieetiska systemets legitimitet genom att analysera svaren på en surveyundersökning som besvarats av både journalister och privatpersoner. Frågorna som ställdes gällde mediernas uppträdande, trovärdighet och det medieetiska systemets roll i dess dåvarande form, PO/PON.

Undersökningen visade att omkring 40 procent av de svarande kände till PO/PON, men med stora variationer beroende på ålder och utbildningsnivå. Inom båda grupper, journalister och privatpersoner, ansåg en övervägande majoritet att de ämnesområden som omfattas av de pressetiska reglerna är mycket viktiga – omkring 75 procent, med undantag från varsamhet med bilder, vilket hamnar på strax under 75 procent. Samtliga huvudkategorier värderades dock inte lika högt av båda grupper. Allmänheten värderade hänsyn till personlig integritet och varsamhet med namnpublicering högre än vad journalisterna gjorde, medan det motsatta gällde varsamhet med bilder. Att ge korrekta nyheter, vara generös med bemötanden och höra båda sidor värderade båda grupper ungefär lika högt. Både journalister och privatpersoner var generellt positiva till hur väl morgontidningar faktiskt följde reglerna, även om något fler ansåg att reglerna kring varsamhet med namn och bilder och hänsyn till personlig integritet följdes något sämre. Överlag var journalisterna mer kritiska till hur väl reglerna följdes (Weibull och Börjesson, 1992).

Weibull och Börjesson (1992) drog slutsatsen att det pressetiska systemet hade fått en allt mer betydande roll i takt med de förändringar som gjort det mer tillgängligt för allmänheten. Därutöver kunde systemet ses som legitimt då majoriteten av journalisterna ansåg att de pressetiska reglerna var viktiga riktlinjer. 25 procent ansåg att de är användbara vid etiska dilemman, och 64 procent såg reglerna som viktiga, även om deras påverkan på det dagliga arbetet var liten. 10 procent ansåg dock att reglerna saknar större betydelse. Att systemet upprätthållit sin legitimitet förklarades av att det ständigt har förändrats och anpassats för att ligga i linje med den samtida diskursen. Reglerna har utvecklats i takt med professionen och dess position i samhället (Weibull & Börjesson, 1992).

4. 2. Anmälarens syn på det pressetiska systemet

I studien *Bra regler men dålig tillämpning* undersökte Dahlstrand (2016) om personer som anmält till PO/PON och Granskningsnämnden (GRN) upplever att de har fått upprättelse, vad

de anser krävs för att få upprättelse, samt vilket förtroende de har för systemet. Detta gjorde Dahlstrand genom att analysera svaren från en enkätundersökning riktad till de som anmält en publicering till PO eller GRN under år 2015. I enkäten var det möjligt att välja flera svar, varför den totala procentsatsen uppgick till över 100.

Dahlstrand (2016) konstaterade att endast en femtedel ansåg sig ha fått upprättelse. Vidare drog Dahlstrand slutsatsen att detta beror på vad respondenternas förhoppningar var när de anmälde publiceringen. I studien framkom att endast en minoritet hade anmält publiceringarna för att få personlig upprättelse eller kompensation, och därav var det få som var intresserade av att erhålla kompensation. I stället uppgav en stor andel av respondenterna, 57 procent, att de ville ha en tydlig ursäkt, eller att en rättelse publicerades i det aktuella mediet. Detta följt av 44 procent som uppgav att de ville att medieföretaget skulle drabbas av en kännbar påföljd och 39 procent som menade att den ansvarige utgivaren eller redaktören för publiceringen skulle få ett straff. Det ställdes även en fråga om huruvida respondenterna ansåg att ekonomisk ersättning, det vill säga att de skulle erhålla någon form av skadestånd, skulle vara ett alternativ, vilket 13 procent uppgav att de ville ha. Att så få respondenter var intresserade av ekonomisk ersättning indikerade, enligt Dahlstrand (2016), att en ursäkt eller rättelse var den viktigaste formen av upprättelse.

Vidare varierar respondenternas förtroende för systemen. På en av frågorna – om respondenterna har förtroende för att PO eller GRN skulle "tillvarata deras intressen om de skulle bli utsatta för en publicitetsskada" – visade resultatet att respondenterna endast hade ett begränsat eller inget förtroende för att systemet kan ge dem upprättelse (Dahlstrand, 2016, s. 43). Dahlstrand undersökte även distinktionen mellan de pressetiska reglerna i sig och tillämpningen av dessa. Det visade sig att en majoritet ansåg att reglerna var bra. Vad gäller tillämpningen av reglerna ansåg 17 procent att den fungerar bra medan 65 procent ansåg att tillämpningen fungerar mindre bra. Således var det framför allt tillämpningen av regelverket som de svarande hade lågt förtroende för, snarare än reglerna som sådana (Dahlstrand, 2016).

4. 3. Ekonomisk upprättelse inom juridiken

En publicitetsskada, som varken är en fysiskt eller medicinskt påvisbar skada, går inte att reparera ekonomiskt. Dock gör rättsväsendet anspråk på att ge brottsoffret en kränkingsersättning genom vilken skadan ska kompenseras (Schultz, 2008). Kränkingsersättningen syftar således på att kompensera för de olika typer av känslor som det brottsliga angreppet medfört, såsom chock, rädsla, förnedring, skam eller liknande känslor (Prop. 2001/01:68). Men går det att, med pengar, ersätta en sådan upplevelse? Flertalet, däribland Dahlstrand (2012), menar att det är en paradox att en skada som är av icke-ekonomisk karaktär ersätts genom pengar.

I en enkätundersökning tillfrågade Dahlstrand (2012) brottsoffer om hur de ser på kränkingsersättningens betydelse och om de upplever att det, som ovan nämnts, fungerar som en kompensation för den skada som brottet medfört. Resultatet visade bland annat att brottsoffren inte hade påverkats av ersättningen till den grad att deras mående hade

förbättrats. En övervägande majoritet tillmätte kränkingsersättningen en stor betydelse, då 57 procent av brottsoffren angav att den fyllde ett “mycket stort behov” och kunde ses som ett “plåster på såren” (Dahlstrand, 2012).

Gällande huruvida ersättningen har en “symbolisk betydelse”, ansåg en tredjedel av brottsoffer att ersättningen saknade symboliskt värde. Enligt Dahlstrand (2012) är detta anmärkningsvärt, eftersom kränkingsersättningens ambition att lindra verkningarna av kränkningen sjunker i dignitet. Huruvida kränkingsersättningen lever upp till sin ambition är däremot komplext, menar Dahlstrand. Detta då 32 procent svarade “inte alls” eller “vet ej” på frågan om ersättningen fungerar som kompensation. Att ekonomiskt kompensera för en skada som är av icke-ekonomisk karaktär belyser således den problematik som finns med kränkingsersättningen.

År 2022 gjorde Dahlstrand och Bergwall en uppföljningsstudie i vilken de i stort sett fann ett liknande svarsmönster. Ett anmärkningsvärt resultat var dock att fler uppgav att ersättningen inte fungerar som upprättelse, då andelen som valt svarsalternativet “inte alls” hade ökat med hela 12 procentenheter.

4. 3. 1. Ska det medieetiska systemet ge ekonomisk kompensation?

Att som anmälare få rätt hos MEN medför ingen ekonomisk kompensation. Expeditionsavgiften till MEN är som konsekvens alltså enbart kännbar för mediet och inte för anmälaren. Medieombudsmannen (u.å.b) menar alltså att publiceringen av klandret i sig är ett “erkännande” av att anmälaren skadats av publiceringen, och att MEN:s beslut därmed är tillfredsställande som ett kvitto på att anmälaren haft rätt. Det finns dock en idé om att ekonomisk kompensation till anmälaren skulle bidra till en starkare känsla av upprättelse.

I artikeln *Pressetiken måste även ge ekonomisk upprättelse* argumenterar Schultz (2016), jurist och tidigare ledamot i PON, för att det medieetiska systemet borde innefatta ekonomisk upprättelse för anmälare som får rätt hos nämnden. Han menar att det i övrigt välfungerande självreglerande systemet inte tar hänsyn till offret (Schultz, 2016, s. 85). Systemets främsta syfte är det preventiva, i och med att medier som är anslutna till systemet tar hänsyn till regelverket och väger allmänintresset mot risken för en publicitetsskada före publicering. Preventionen är dock inte till hjälp för individen som faktiskt utsatts för ett övertramp, utan då krävs “full” upprättelse (Schultz, 2016):

En upprättelse kan vara ett erkännande av att någon behandlats orättvist, eller felaktigt beskyllts för att ha gjort något klandervärt. Men en full upprättelse fordrar något mer. Den fordrar att den som har gjort fel tvingas radera ut kränkningen och dess effekter, så gott det går att göra i efterhand (s. 83).

Schultz (2016) menar att skadeståndet, civilrättens sätt att ge upprättelse till den som utsatts för kränkning, vore rätt väg att gå även inom medieetiken. Att skadan som publiceringen medfört inte går att värdera ekonomiskt och därmed inte heller kan kompenseras ekonomiskt, är ett argument som grundar sig i en “övergiven skepsis mot ekonomism” (Schultz, 2016, s.

84). Inom juridiken har ekonomisk kompensation kommit att ses som den självklara verktyget för upprättelse:

De flesta rättsordningar har landat i att även om pengar inte kan radera ut en integritetskränkning så är det i praktiken det enda redskap som står till buds. (...) Även om det kan låta futtigt, är det bara med pengar som ett normsystem kan sätta ett värde på att en människas integritet inte respekterats (s. 84).

Någon form av ersättning är det enda sättet för systemet att “uppfylla upprättelsesyftet” (Schultz, 2016, s. 84). Ekonomisk kompensation har blivit normativt i samhället, och kan vara påföljden vid exempelvis förtal, ett brott som i vissa fall kan likna medieetiska övertramp. Därför skulle det vara rimligt att tillämpa även i medieetiken (Schultz, 2016).

4. 4. Inomvetenskaplig problemformulering

Utifrån den forskning som ovan presenterats, kan det konstateras att det svenska medieetiska systemet är tämligen utforskat i allmänhet, och i synnerhet sedan PO/PON omarbetades till MO/MEN. Omarbetningen har resulterat i att den befintliga forskningen blivit delvis föråldrad samtidigt som ingen ny forskning har gjorts.

Forskningens fokus har framför allt legat på att kvantifiera åsikterna kring det medieetiska systemet och redogöra för hur systemet är utformat och vilken funktion det fyller i samhället. Dahlstrand (2016) har lyft anmälarens perspektiv i studien *Bra regler men dålig tillämpning*, men endast genom en enkätstudie i vilken de medverkande har behövt ta ställning till redan på förhand formulerade svarsalternativ. Därmed är det okänt hur anmälaren själv skulle sätta ord på sin upplevelse av det medieetiska systemet, något som är relevant för att kunna identifiera systemets styrkor och brister. Studien behandlar endast upprättelse på ett översiktligt plan, där nyanserna saknas, och dessutom genomfördes den före omarbetningen till MO/MEN. Övrig forskning, även den kvantitativ, har framför allt berört hur allmänheten och journalister ser på det medieetiska systemet och publicitetsreglerna. Därigenom går det att identifiera en forskningslucka gällande både ämne och metod: de direkt berörda, det vill säga anmälarna, har inte representerats kvalitativt i tidigare forskning. Därutöver saknas forskning om systemet efter omarbetningen till MO/MEN.

Vår studie, som är baserad på kvalitativa samtalsintervjuer, kan bidra till en fördjupad och nyanserad förståelse av hur det nuvarande medieetiska systemet upplevs av anmälaren och huruvida de anser sig få upprättelse. Detta kan lägga en grund för framtida forskning att stå på, eftersom området i nuläget är mer eller mindre utforskat.

5. Teoretiskt ramverk

Inom rättsväsendet finns olika teorier om hur rättvisa kan skipas för ett brottsoffer, och vilken typ av konsekvens förövaren bör få. Vad offret uppfattar som rättvisa, det vill säga vad som krävs för att hen ska känna sig tillfredsställd, kan variera beroende på vilken typ av brott eller kränkning som begåtts, samt offrets personliga erfarenheter och åsikter.

Förhållandet mellan offer och förövare i rättsliga sammanhang kan liknas vid det som råder mellan anmälare och mediet i en medieetisk process. I båda fall finns lagar eller regler, vilka förövaren eller mediet har överträtt, varpå detta får konsekvenser för ett enskilt offer och ibland även dess anhöriga. Därefter har förövaren eller mediet dömts alternativt klandrats av en högre instans, vilket fått bestämda konsekvenser utifrån det rådande regelverket.

Fastän ett medieetiskt övertramp inte är brottsligt i juridisk mening kan det ses som en moraliskt klandervärd handling som påverkar den berörde. Denne kommer därav, liksom vid juridiska brott, att ha åsikter kring vilka åtgärder som är önskvärda, tillfredsställande eller tillräckliga för att kunna gå vidare.

De varierande åsikterna om hur dessa åtgärder ska utformas och verkställas har resulterat i en rad olika straffteorier. Det gemensamma målet är att uppnå rättvisa, men däremot betonar teorierna olika aspekter av vad som anses leda till rättvisa, samt i hur hög grad upprättelse för offret prioriteras. Följande tre straffteorier kan anses tillämpbara i en medieetisk kontext:

- Den reparativa rättvisan
- Den retributiva rättvisan
- Den preventiva rättvisan

Dessa teorier är omfattande, men en avgränsning har gjorts för att peka på de aspekter som är mest relevanta för vårt arbete. Teorierna kommer att användas för att få en förståelse för hur respondenterna ser på de konsekvenser mediet får och bör få till följd av klandret, för att i högst möjliga utsträckning ge upprättelse.

5. 1. Den reparativa rättvisan

Den reparativa rättvisan syftar till hur skador, som uppkommit till följd av ett oetiskt beteende, kan repareras och få offret att återhämta sig. En synnerligen viktig aspekt är den roll förlåtelsen har och huruvida offret kan gå vidare och återuppbygga ett förtroende för förövaren (Goodstein & Butterfield, 2010).

Utgångspunkten i den reparativa rättvisan är försoning. Det handlar om att båda parter, offret och förövaren, ska bli eniga i konflikten och därmed finna en sorts avslutning. I kontrast till den retributiva rättvisan (se nedan) är denna teori mer framåtblickande, eftersom den betonar mekanismer genom vilka offret kan återgäldas (Goodstein & Butterfield, 2010). En viktig del i huruvida försoning uppnås eller inte är om förövaren tar ansvar. Förövaren ska i första hand

ta ansvar för handlingen, vilket kan uttryckas i att denne upprättar och deltar i en respektfull dialog med de som drabbats, känner ånger, ber om ursäkt eller erlägger en ersättning till de inblandade. Denna ersättning kan både vara av materiell och symbolisk karaktär, exempelvis att offret erhåller ekonomisk kompensation i form av skadestånd eller, som ovan konstaterats, mottar en ursäkt från förövaren, genom vilken det är tänkt att offret ska förlåta förövaren (Goodstein & Butterfield, 2010).

Ytterligare en central aspekt, som är den reparativa rättvisans mål, är förtroendet, vilket är viktigt för att offret ska kunna läka och gå vidare. Ett förtroende, både mellan olika individer, organisationer och samhällsaktörer, byggs upp av gemensamma etiska normer, som tillit, ansvarstagande och respekt (Goodstein & Butterfield, 2010). I det medieetiska sammanhanget är det publicitetsreglerna som utgör dessa gemensamma etiska normer. Publicitetsreglerna blir ett ramverk för vad allmänheten förväntar sig av media. Detta förtroende illustreras tydligt med publicitetsreglernas första regel: "Massmediernas roll i samhället och allmänhetens förtroende för dessa medier kräver korrekt och allsidig nyhetsförmedling" (Journalistförbundet, u.å.).

När dessa moraliska relationer försvagas till följd av ett oetiskt beteende, det vill säga när medierna bryter mot en publicitetsregel, behövs "moralisk reparation" för att återställa förtroendet för mediet. Huruvida förtroendet återställs eller inte har dels, vad förespråkare för den reparativa hållningen menar, att göra med förövarens avsikt, dels skadans allvarlighetsgrad. Ju allvarligare handlingen är, desto svårare blir det för offret att förlåta förövaren, varför det fortsatt leder till ett försvagat förtroende gentemot den andra parten (Goodstein & Butterfield, 2010).

5. 1. 1. Vad krävs av en ursäkt?

Någon som utsatts för kränkande eller annan typ av omoraliskt beteende förväntar sig en ursäkt. Som nämnts tidigare kan en ursäkt leda till försoning och förlåtelse, och reparera – eller rentav förbättra – en skadad relation, genom att respekt och förlorad tillit återupprättas (Helmreich, 2015).

En ursäkt fungerar inte förrän den har framförts. Det räcker inte att offret vet att förövaren ångrar sitt handlande, utan hen accepterar förövarens ånger först efter att ursäkten yttrats. Att be om ursäkt innebär dels att kommunicera sina känslor av ånger, dels att visa på intentionen att göra rätt för sig och upprätthålla en god relation till offret (Helmreich, 2015). Att vara medveten om sitt felaktiga handlande och uttrycka detta är dock inte tillräckligt för en fullgod ursäkt. Detta illustrerar Helmreich (2015) med en så kallad "intervjuursäkt" (s. 79, exemplet något förkortat):

Offret: Tycker du att det var rätt?

Förövaren: Nej.

Offret: Ångrar du dig?

Förövaren: Ja.

Offret: Kommer du att göra om det?

Förövaren: Nej.

Här saknas det initiativ som krävs från förövarens sida för att ursäkten ska fungera. Ursäkten kommer först när någon annan, i det här fallet offret, påtalat det kränkande beteendet (Helmreich, 2015). Detta kan liknas vid den medieetiska processen, i och med att det är först när en publicering anmäls och senare klandras av Mediernas Etiknämnd, som mediet behöver göra en rättelse och medge att publiceringen var klandervärd. Enligt Helmreich (2015) måste förövaren, på eget initiativ, tydliggöra att den kränkande handlingen inte var acceptabel. En utebliven ursäkt, eller ett förnekande av handlingens konsekvenser, sänder därmed signalen att förövaren anser att handlingen var acceptabel.

Det som krävs för att en ursäkt ska ses som fullgod är att den ska klargöra att handlingen var fel, försäkra offret om att den inte ska upprepas och erbjuda någon typ av kompensation. Därutöver måste förövaren uttrycka att varken ursäkten eller kompensationen egentligen är tillräcklig för att gottgöra den kränkande handlingen – att förövaren är skyldig offret mer än vad ursäkten och kompensationen kan ge. Att be om ursäkt är att erbjuda något som är otillräckligt, men ändå be offret att acceptera det (Helmreich, 2015).

Ursäkten och förlåtelsen kan jämföras med ett "kontrakt" mellan förövaren och offret. Förövaren behöver därigenom konsekvent behandla offret i enlighet med detta, genom att inte upprepa kränkningen och söka förlåtelse. Om offret godtar ursäkten förväntas hen i gengäld att mildra sitt förakt mot förövaren. En ursäkt förlorar dock sitt gottgörande syfte om den är oärlig. Om den skyldige fortsätter, eller senare återupptar, det kränkande beteendet efter att ursäkten yttrats, godtagen eller inte, kommer mottagaren ifrågasätta ursäkstens genuinitet (Helmreich, 2015).

Kraven för att en ursäkt ska uppfattas som genuin och fullgod kommer att tillämpas för att få förståelse för respondenternas syn på mediets rättelse och huruvida mediet tagit tillräckligt ansvar för konsekvenserna av publiceringen.

5. 2. Den retributiva rättvisan

Utgångspunkten för den retributiva rättvisan är att straffet för en oetisk handling ska vara proportionerlig till handlingen. Med andra ord innebär det att förövaren får en konsekvens som motsvarar det lidande offret utsatts för (Okimoto m.fl., 2012).

Förespråkare för den retributiva rättvisan lägger stor vikt vid det moraliska ansvaret att fördöma kränkningar eller andra oetiska handlingar, samt respektera offrets värdighet. Ett proportionerligt straff är viktigt för att tydliggöra att handlingen inte accepteras och för att tillmötesgå offrets behov av rättvisa (Allais, 2008). Kränkningen innebär en förödmjukelse, som kan väcka känslor av svaghet och maktlöshet hos offret (Okimoto m.fl., 2012). I synnerhet tenderar en kränkning som påverkat offrets status, makt eller respekt att väcka en retributiv inställning hos offret. Känslan av att ha förminskats gör att offret rättfärdigar

behovet av eller viljan att se förövaren utsättas för en likvärdigt förminskande behandling, för att återupprätta en känsla av maktbalans. Den retributiva hållningen är med andra ord generellt kopplad till status och makt (Okimoto m.fl., 2012).

Utifrån den retributiva hållningen är straffets huvudsakliga syfte inte att verka konstruktivt eller avskräckande (Allais, 2008). Straffet har snarare ett värde i sig, och rättfärdigas genom att offrets värdighet återupprättas och förövaren får den konsekvens hen förtjänar: "For the retributivist, it is not because punishing will bring about good consequences for society that you should be punished, but because you have done wrong" (Allais, 2008. s. 132). Därigenom kan den retributiva rättvisan ses som bakåtblickande, till skillnad från den reparativa som strävar efter försoning från vilka båda parter kan gå vidare. Enligt dess förespråkare är den retributiva hållningen den enda som respekterar individens värdighet, genom det tydliga fördömandet av kränkningen. Därutöver finns inom denna teori även en tanke om att ett offentligt erkännande av att offret har blivit felaktigt behandlat krävs för att offrets värdighet och respekt ska återupprättas (Allais, 2008). Denna tanke återfinns i det nuvarande medieetiska systemet, i och med att det klandrade mediet ska publicera klandret "på väl synlig plats" (Medieombudsmannen, u.å.b).

5. 2. 1. Hämnd

Något som kan liknas vid tanken bakom det retributiva straffet är hämnden, som allmänt betraktas som en mer primitiv drivkraft, jämfört med förlåtelsen (Muenster & Lotto, 2010). Hämnd beskrivs som viljan att skada, kränka eller på annat sätt orsaka lidande hos den som skadat, kränkt eller orsakat lidande hos en själv (Osgood, 2017).

Viljan att hämnas drivs ofta av känslan av att ha blivit förödmjukad (Muenster & Lotto, 2010). Ilskan som följer av förödmjukelsen hindrar det rationella tänkandet och motverkar därigenom benägenheten att förlåta. För att kunna förlåta krävs en viss förståelse för förövaren, från offrets sida. Det vill säga, om offret kan identifiera sig med förövarens felsteg och ånger, ökar chanserna för förlåtelse. En stor skillnad i maktförhållandet mellan offret och förövaren, eller en alltför stor oförrätt, står i vägen för denna förståelse. Som tidigare nämnts är den enskildes makt liten i förhållande till medierna, och dessutom medför en publicitetsskada offentlig förödmjukelse. Att förödmjukas inför en större grupp personer kan också förhindra förståelsen, då den sociala aspekten förstärker offrets känsla av skam (Muenster & Lotto, 2010).

Enligt Osgood (2017) saknas konsensus kring vad som gör drivkraften att hämnas så stark hos vissa, eller vilket resultat hämnden förväntas uppnå. En vanligt förekommande hypotes är att offret strävar efter att mildra förödmjukelsen eller det negativa mående som kränkningen gett upphov till, och att hämnd ger – eller av offret antas kunna ge – en viss emotionell tillfredsställelse. Detta fastän hämnden egentligen inte förändrar offrets tillvaro eller gör kränkningen ogjord. Andra hypoteser handlar om att hämnden drivs av strävan efter rättvisa, det vill säga offrets subjektiva bild av vad rättvisa innebär. Enligt Caspar Opitz (personlig kommunikation, 12 oktober 2023) ger ett klander upprättelse i och med att det kan ses som

“ett kvitto på att anmälaren hade rätt”. Däremot kan anmälaren ha en annan bild av vad upprättelse innebär. Osgood (2017) skriver om en så kallad “rättvisesklyfta”, vilket innebär att det råder en diskrepans mellan offrets bild av rättvisa och den faktiska rättvisa som föreligger (s. 4). Därutöver finns tanken om att hämnden har ett avskräckande syfte, genom att göra förövaren mindre benägen att utföra den kränkande handlingen igen (Osgood, 2017).

I många fall är en ursäkt, genom vilken verklig ånger förmedlas, en tillräcklig grund för förlåtelse. Därutöver kan förtroendet för att en formell auktoritet ska ingripa minska viljan till hämnd, vilket Osgood (2017) exemplifierar med att ett barn som utsatts för mobbning får hjälp av en vuxen, eller att en förövare blir dömd i domstol. I det här fallet fungerar Medicombudsmannen och Mediernas etiknämnd som den ingripande auktoriteten. Saknas en sådan auktoritet, eller om offret upplever att auktoriteten misslyckas med ingripandet, ökar offrets benägenhet att rationalisera hämnden som ett sätt att uppnå rättvisa eller den avskräckande effekt som var auktoritetens syfte. Detsamma gäller när den ursäkt som erbjuds upplevs som oärlig (Osgood, 2017).

5. 3. Den preventiva rättvisan

Förespråkare för preventiv rättvisa menar att det bästa sättet att minska brott är att hindra att det överhuvudtaget sker. Men om brottet redan skett är utgångspunkten att förebygga att det upprepas (Green, 2015). Förebyggande åtgärder kan bestå av exempelvis handlingsplaner eller tydliga riktlinjer för vilka åtgärder rättssystemet eller institutioner ska vidta mot förövaren (Slobogin, 2018). Ur ett medieetiskt perspektiv skulle det kunna innebära riktlinjer för att förebygga klandervärda publiceringar, både före och efter det etiska övertrampet.

Inom den preventiva rättvisan finns olika ståndpunkter om hur man ska gå tillväga för att bestraffa en förövare. En av ståndpunkterna tillhör Christopher Slobogin (2018) som skriver att konsekvenserna för en klandervärd handling i första hand ska baseras på vem som har gjort felet och i andra hand hur grov kränkningen är. Straffet ska utmätas utifrån hur troligt det är att förövaren upprepar kränkningen, och vilka åtgärder som krävs för att förhindra upprepning. En del av de förebyggande åtgärderna är att förövaren ska förstå vilka konsekvenser gärningen fått för offret, med förhoppningen att förövaren ska känna skuld och inte upprepa kränkningen. Genom förövarens skuld och rehabilitering får offret upprättelse (Slobogin, 2018).

Ett annat synsätt, som Beyleveld & Brownsword (2019) beskriver, innebär att ett straff måste vara så pass stort att förövaren blir avskräckt från att upprepa kränkningen. Syftet är att markera, både för förövaren och för samhället i stort, att gärningen är allvarlig och att förövaren hålls ansvarig för sina handlingar. Vetskapen om att handlingen inte kommer att upprepas gör det möjligt för offret att gå vidare (Beyleveld & Brownsword 2019).

6. Metod och material

Inom det medieetiska området är den tidigare forskningen utifrån anmälarens perspektiv mycket begränsad, och den enda liknande studie vi kunnat finna är som tidigare nämnts en enkätundersökning. För att kunna besvara frågeställningarna har en kvalitativ metod, mer specifikt samtalsintervjuer, tillämpats, eftersom den kan ge en djupare förståelse och låta de medverkande själva sätta ord på sina erfarenheter. Vid kvalitativa intervjuer studeras individers "erfarenheter av, deras sätt att förstå och uppleva, förhållanden i vardagsliv och yrkesliv" (Ekström & Larsson 2019. s. 102). Metodens syfte är att nå kunskap om respondenternas perspektiv på och upplevelser av verkligheten, så som de själva beskriver den. Detta i kontrast till exempelvis enkätstudier, i vilka respondenterna utgår från redan befintliga svarsalternativ.

Dessutom kan samtalsintervjun med fördel tillämpas inom utforskade fält. Detta eftersom det vid en kvantitativ undersökning är viktigt att på förhand definiera och isolera vilka kategorier och variabler som ska undersökas, vilket är svårt om tidigare empiri saknas (Esaiasson m.fl., 2017). Den kvalitativa intervjun kan därmed användas för att upptäcka dessa kategorier och variabler för framtida studier, något som även resultatet av vår studie skulle kunna användas för.

Vidare har intervjuerna varit av respondentkaraktär. Detta innebär att intervjupersonernas, det vill säga respondenternas, svar inte ses som "sanna eller falska" (Esaiasson m.fl., 2017). Istället är avsikten med intervjuerna att synliggöra respondenternas reflektioner, uppfattningar, värderingar och normer (Ekström & Larsson, 2019). Genomförandet har följt principen för den icke-standardiserade intervjun, vilket innebär att "många av besluten fattas på platsen" (Kvale & Brinkmann, 2014. s. 32). Vi har använt ett frågeformulär med frågor kring förutbestämde teman, men utöver det även tillåtit och uppmuntrat eventuella väsentliga sidospår och oplanerade följdfrågor. Snarare än att begränsa respondenterna till de på förhand uttänkta frågorna har syftet varit att i första hand låta dem berätta om det de själva uppfattat som relevant kring ämnet, eftersom det kunnat resultera i att nya eller oväntade perspektiv lyfts fram.

6. 1. Urval och material

Urvalet består av personer som anmält en publicering och fått rätt hos MEN. Denna grupp har verklig erfarenhet av att genomgå en medieetisk process i Sverige, och är därmed de enda med en subjektiv upplevelse av huruvida systemet ger upprättelse. Vidare har urvalet avgränsats till tidsperioden efter omarbetningen från PO/PON till MO/MEN, då det varit mest relevant att undersöka hur det nuvarande och mest uppdaterade systemet uppfattas. Eftersom uppsatsens syfte inte är att jämföra med det tidigare systemet har det inte heller varit relevant att ta med fall från före omarbetningen.

Samtliga MEN:s beslut publiceras på Medieombudsmannens hemsida, men i majoriteten av fallen har anmälaren anonymiserats. All eventuell identifierande information är maskad

genom att exempelvis politiska partier kallas för X-partiet, eller att personens hemstad kallas Z-staden. För att kunna kontakta anmälarna fordrades därför hjälp av Caspar Opitz, nuvarande MO, som skickade ut ett mejl med information om studien. I mejlet ingick information om att medverkan i studien skulle innebära att vi tog del av deras namn och kontaktuppgifter (se bilaga 1). De som svarade blev av Caspar Opitz vidarebefordrade till oss. Eftersom det var tidskrävande att ta fram e-postadresser från tidigare ärenden kom vi överens med Caspar Opitz om att avgränsa urvalet till de anmälningar som inkommit under 2022 och framåt.

När de första mejlen skickades ut i början av oktober hade ungefär 20 beslut om klander fattats under 2023, och under 2022 beslutade MEN om klander i 35 ärenden (Mediaombudsmannen, u.å.a). Det senare inkluderar dock även fall inkomna sent under 2021, men som avgjordes först efter årsskiftet. Eftersom dessa fall rensades bort, samt eftersom samma anmälare kan stå bakom flera klandrade publiceringar, fanns sammanlagt 35 möjliga personer att kontakta inom den avgränsade perioden. Av dessa utslöt Caspar Opitz fyra fall av särskilda sekretesskäl. Således skickades det första mejlet till 31 personer, vilka sammanlagt hade fått rätt i 36 ärenden (Caspar Opitz, personlig kommunikation, 1 december, 2023).

Initialt tackade 13 personer ja till att medverka och blev därmed vidarebefordrade till oss. De delgavs då ytterligare information om studien samt vilka datum som var möjliga att välja för intervju (se bilaga 2). Då svaren dröjde något skickades två påminnelsemejl ut under svarsperioden (se bilaga 3 och 4). Några valde i detta skede att inte medverka, varav en uppgav att hen inte hade tid, och en annan att hen inte ville utsätta sig för den känslomässiga påfrestningen. Vad gäller övriga är anledningen till att de valt att inte medverka okänd. Totalt var det åtta personer som deltog i studien.

Vid respondentintervjuer är ett litet antal respondenter att föredra (Esaiasson m.fl., 2017). Detta eftersom det krävs tid och arbete för att få ut det mesta möjliga av varje intervju, och ju fler intervjuer, desto mindre resurser kan ägnas åt att analysera dem. Således torde vårt urval på åtta respondenter, det vill säga relativt få, kunna ses som fördelaktigt, och vi har uppfattat urvalet som hanterbart i förhållande till tidsramen. Det är dock inte idealt att på förhand bestämma antalet respondenter, som i det här fallet. Det optimala är att fortsätta genomföra intervjuer tills teoretisk mättnad uppnåtts, det vill säga då inga nya aspekter längre dyker upp (Esaiasson m.fl., 2017). Till följd av den begränsade möjligheten att söka fler respondenter än de som redan kontaktats, var antalet fastställt från och med den sista som valde att medverka. Därutöver kunde materialinhämtningen inte pågå obegränsat, på grund av tidsramen. Det fanns således varken tid eller resurser för att genomföra fler intervjuer, även om detta givetvis hade kunnat vara av intresse för studiens resultat. Detta är viktigt att ha i åtanke vid analysen, eftersom det kan påverka det anspråk vi tror oss kunna göra inom forskningsområdet.

Sekretessfaktorn har inneburit en relativt liten möjlighet att påverka urvalet, eftersom vi har behövt anpassa oss efter den hjälp Caspar Opitz haft möjlighet att erbjuda. Detta medför ytterligare faktorer att vara medveten om vid analysen. Först och främst är det ofrånkomligt

att endast de som aktivt valt att delta kommer att få sin röst hörd. Bland de kontaktade som inte medverkat kan det finnas minst lika relevanta reflektioner och perspektiv som studien därmed går miste om. Anledningen till att de medverkande valt att medverka kan dessutom variera mellan individerna, som kan se olika intressen i att delta. Därför har samtliga respondenter anonymiserats, även de som varit öppna med sitt namn vid publiceringen av klandret på Medieombudsmannens hemsida. Grundtanken bakom anonymiseringen har varit att ta bort identifierande uppgifter, såsom namn, kön, ålder, information om anhöriga, specifika yrkestitlar, samt geografiska markörer. Således har titlar på lokala medier maskats, medan namnet på rikstäckande medier har skrivits ut.

Respondenterna ska med fördel inte vara “subjektiva experter”, utan “vanliga” personer inom den relevanta gruppen (Esaiasson m.fl., 2017. s. 269). Detta är även lämpligt för denna studie, i och med att syftet med MO/MEN är att representera allmänheten gentemot media. Som tidigare nämnts har respondenternas yrken och bakgrunder inte varit kända förrän de tackat ja till att medverka, varför detta dock varit svårt att påverka. Bland urvalet finns såväl privatpersoner som mer eller mindre offentliga profiler inom olika yrken, och de kan tänkas ha anmält till MO både av privata och yrkesmässiga skäl. I grund och botten har samtliga respondenter dock anmält i egenskap av privatperson – i kontakten med MO är de inte representanter för en organisation, ett politiskt parti eller liknande, utan fallet betraktas utifrån den publicitetsskada som åsamkats anmälaren som person. Därmed kan respondenternas varierande grad av offentlighet snarare ses som positiv, då den möjliggör blottläggandet av en stor bredd av perspektiv inom den relevanta gruppen. Därutöver representerar urvalet även samtliga grader av klander, från “åsidosatt” till “grovt brutit mot” god publicistisk sed.

Studiens urval är följande:

AA var högt uppsatt inom ett politiskt parti. Flertalet medier, både rikstäckande och på lokalnivå, skrev om hur AA skulle ha hittat på en skandal och därefter blivit uppsagd från sin post. AA anmälde fyra tidningar för att ha blivit utpekad och anklagad utan möjlighet till bemötande. MEN kritiserade lokaltidningens publicering för de uppgifter som AA inte kunnat bemöta, och klandrades för att ha åsidosatt god publicistisk sed. Nyhetssajten Nyheter Idag kritiserades för anklagelser som saknat tillräckliga belägg, och klandrades för att ha brutit mot god publicistisk sed. Aftonbladet och Expressen friades för sina publiceringar (Medieombudsmannen, 2023a; 2023b; 2023c; 2023d).

BB var chef vid en klinik. I en branschtidning blev hen omskriven, utan att namnges, för bristande arbetsmetoder. BB anmälde publiceringen för att ha innehållit felaktig information och kritik som hen inte fått bemöta, samt för att uppgifter i artikeln kunde identifiera BB i mindre kretsar. MEN kritiserade branschtidningen för att ha publicerat allvarlig kritik som BB inte fått möjlighet att bemöta, och klandrade tidningen för att ha brutit mot god publicistisk sed (Medieombudsmannen, 2023e).

CC var handledare för en student som avslutat sin praktik och sina studier i förtid. I en artikel på nyhetssajten Samnytt återgav studenten sin bild av att ha blivit avstängd och varför detta skett. CC anmälde artikeln för att ha publicerat felaktiga uppgifter. MEN kritiserade Samnytt

för att ha namngivit CC och enbart framställt händelsen ur studentens perspektiv. Samnytt klandrades för att ha brutit mot god publicistisk sed (Medieombudsmannen, 2022a).

DD granskades gällande sitt arbete som egenföretagare. DD:s anmälan gällde ett videoklipp i en artikel i Aftonbladet, samt en artikel i en lokaltidning, i vilka benämningen “bedragare” använts om DD, trots att hen inte blivit dömd för bedrägeri. MEN kritiserade Aftonbladet för att ha publicerat anklagelser som DD inte fått bemöta, och lokaltidningen för att ha pekat ut DD som skyldig till flera brott utan tillräckliga belägg, samt utan möjlighet för DD att bemöta anklagelserna. Båda tidningar klandrades för att ha brutit mot god publicistisk sed (Medieombudsmannen, 2022b; 2023f).

EE var aktiv politiker, och anmälde Aftonbladet för en artikel i vilken en kommuns lokalpolitiska styrelse diskuterades och EE beskrevs ha en extrem ideologi. I anmälan uppgav EE att artikelns innehåll inte var sanningsenligt, och att detta fått stora konsekvenser för privat- och arbetslivet utöver politiken. MEN kritiserade Aftonbladet för att ha angett uppgifter för vilka det saknas belägg, och klandrade tidningen för att ha brutit mot god publicistisk sed (Medieombudsmannen, 2023g).

FF anmälde, som ombud för sitt minderåriga barn, en lokaltidning för en artikel om ett åtal gällande ett våldtäktsfall. FF ansåg att artikeln var vinklad till den åtalades förmån och att den framställde barnet på ett missvisande och kränkande sätt. MEN kritiserade tidningen för att ha skrivit obalanserat och alltför detaljerat om brottet, och klandrade den för att grovt ha brutit mot god publicistisk sed (Medieombudsmannen, 2023h).

GG anmälde tidningen Allas för en artikel om sitt barn, som gått bort i suicid. Artikeln var främst baserad på uttalanden från barnets ena förälder och var enligt GG mycket utlämnande och kränkande, både för barnet och hen själv som den andra föräldern. MEN kritiserade tidningen Allas för att “inte ha iakttagit den försiktighet som krävs vid rapportering om självmord av hänsyn till anhöriga och respekten för den enskildes integritet”. Tidningen klandrades för att grovt ha brutit mot god publicistisk sed (Medieombudsmannen, 2023i).

HH medverkade i sin yrkesroll som polis i ett radioinslag i en Sveriges Radio-kanal, gällande polisens arbete med en viss typ av brott och upplärningsgraden av dessa. I inslaget hade intervjusekvenserna enligt HH tagits ur sin kontext och framförts på ett sätt som försatte hen i dålig dager. MEN kritiserade kanalen för att ha vinklat uppgifterna så att polisen “framstod som förnekare av hatbrott” mot en minoritetsgrupp, och klandrade SR för att ha brutit mot god publicistisk sed (Medieombudsmannen, 2022c).

6. 2. Frågekonstruktion och intervjuguide

I konstruktionen av frågorna har vi utgått ifrån den intervjuguide som hittas i Esaiassons m.fl. (2017) *Metodpraktikan*. Frågorna har konstruerats utifrån fem olika teman:

- Förväntningar på den medieetiska processen

- Konsekvenser av publiceringen – direkt medverkan alternativt indirekt medverkan
- Upplevelser av medieetiska processen
- Konsekvenser av klandret
- Vad är upprättelse?

Temat *Vad är upprättelse?* kopplas till uppsatsens första frågeställning som handlar om huruvida respondenterna upplever att de får upprättelse av det medieetiska systemet. *Konsekvenser av publiceringen* och *Konsekvenser av klandret* berör frågor som kopplas till den andra frågeställningen om vilka konsekvenser publiceringen och den medieetiska processen medfört. *Förväntningar på medieetiska processen* och *Upplevelser av medieetiska processen* kopplas till studiens tredje frågeställning om hur anmälaren resonerar kring det medieetiska systemets funktion och syfte.

Under själva frågornas konstruktion har vi utgått från grundtanken att frågorna skulle vara korta och lätta att förstå, men kunna leda till långa svar (Esaiasson m.fl., 2017). De teman som presenterats har legat till grund för mer precisa frågor, som sammantaget kan besvara de övergripande frågeställningarna. På så sätt har en bas för intervjun växt fram, utifrån vilken respondenten med egna ord kunnat berätta övergripande om ämnet innan vi snävat in med följdfrågor. Följdfrågorna har möjliggjort för respondenten att utveckla påbörjade resonemang, och har lett till en djupare förståelse för respondentens upplevelse. I intervjuguiden är planerade följdfrågor markerade med ett bindestreck framför frågan (se bilaga 5).

När man utformar en intervjuguide ska man medvetet utnyttja resurser som finns i frågans grundkonstruktioner. Vad för typ av fråga forskaren ställer skapar förutsättningar och antaganden som svaret kommer att bemöta (Ekström & Larsson, 2019). I den mån det är möjligt har vi valt att ställa öppna frågor med neutrala formuleringar som saknar antaganden från vår sida, för att låta respondenten med egna ord berätta om sin upplevelse utan att bli påverkad av intervjuarens ordval. Direkta ja/nej-frågor förekommer i intervjuguiden, vilket ibland behövs för att förtydliga vad respondenten menar. En typ av frågor som inte finns med i intervjuguiden men som har förekommit under intervjuer är tolkande frågor, som ibland har behövts för att se till att intervjuaren förstår resonemanget som respondenten fört. Samtliga intervjuer avslutades med att fråga om respondenten ville tillägga eller utveckla något, för att säkerställa att vi inte gått miste om aspekter som vi själva inte tänkt på.

Samtliga respondenter har fått samma grundfrågor, förutom när det gäller frågorna på temat *Konsekvenser av publiceringen*, där frågorna gäller upplevelsen av publiceringen som klandrades i MEN. Här har respondenterna delats upp i två olika kategorier, de som direkt medverkat i den klandrade publiceringen, med andra ord blivit intervjuade av reportern, och de som inte blivit intervjuade utan på något sätt omnämnts eller varit ämnet för den klandrade publiceringen. Eftersom upplevelsen av medverkan kan skilja sig åt mellan dessa, har vi valt att dela upp temat i två frågeuppsättningar för att ge alla respondenter möjligheten att berätta om sin personliga upplevelse. Övriga teman berör upplevelser som är liknande för samtliga respondenter.

När man planerar intervjuens struktur är det rekommenderat att man börjar med enklare frågor och tar mer känsliga frågor längre in i intervjun, för att bygga ett förtroende mellan intervjuare och respondent (Ekström & Larsson, 2019). Med detta i åtanke inledde vi våra intervjuer med ett tema som är lättare att prata om, för att göra respondenten bekväm med intervjusituationen. Därefter ställdes frågor som byggde upp en kronologisk ordning i händelseförloppet, med start i publiceringen, vilket ledde till kontakten med MO och klandret i MEN för att avsluta intervjun genom att prata om reflektionerna respondenten har om systemet i stort. Intervjuerna är upplagda på detta vis för att ge ett flyt i samtalet och låta respondenterna berätta om sina upplevelser på så vis att frågorna leder ett steg framåt i händelsen och reflektionerna.

Det är inte ovanligt att intervjuarens etiska intentioner leder till en överdriven försiktighet gentemot respondenten. Risken är att intervjuaren behandlar respondenten som mer sårbar än vad hen själv uppfattar sig vara (Kvale & Brinkman, 2014). Denna risk kan tänkas vara särskilt stor i sammanhang som detta, då vissa av fallen är känsliga och gäller händelser som kan ha varit traumatiska för respondenterna. För att redan i ett tidigt skede få en uppfattning om hur känsligt samtalsämnet är för respondenterna har vi valt att inleda med att fråga hur det känns för personen att prata om sin process hos MO/MEN. Därmed kan vi anpassa intervjusituationen efter detta och på så vis undvika att genomföra intervjun med en överdriven försiktighet som skulle kunna uppfattas som nedlåtande snarare än hänsynsfull.

6. 3. Intervjun och intervjusituationen

Under intervjuerna har två personer agerat som intervjuare och turats om att ställa frågorna, medan en tredje person suttit vid sidan av och antecknat. Anledningen till intervjuernas upplägg var främst för att säkerställa att alla frågeställningar besvarades till fullo och att de som intervjuar inte missat att utveckla någon del.

Ett problem vi har tagit i beaktande är intervjuareffekten, vilket innebär att man kan få olika resultat beroende på vem som ställer frågorna (Esaiasson m.fl., 2017). Vi som skriver uppsatsen är tre kvinnliga studenter i 20-årsåldern, som utgår från samma intervjuguide, varför vi drog slutsatsen att vi antagligen skulle få i princip samma svar oavsett vem av oss som ställer frågorna. Dessutom handlar intervjuerna om personernas reflektioner och upplevelser, vilket rimligtvis bör vara samma oavsett vem som intervjuar.

För att testa intervjuguiden och komma in i intervjuarrollen hölls två provintervjuer med personer som inte var involverade i studien. Esaiasson m.fl. (2017) skriver följande:

Provintervjuer är särskilt viktiga för att få till dynamiskt fungerande samtal. Formuleringar som ser bra ut på papper kan låta onödigt krångliga när de sägs. Provintervjun gör det också möjligt att testa om teman följer en logisk ordning. Försök intervju någon som liknar de "riktiga" intervjupersonerna så mycket som möjligt (s. 277).

Detta var något som vi försökte anamma genom våra provintervjuer. Under den första provintervjun, som hölls med en annan journaliststudent, diskuterade vi främst frågornas uppbyggnad och om frågorna skulle kunna ge svar på studiens frågeställningar. Den andra provintervjun hölls med en skådespelare som fick läsa in sig på ett av fallen på MO:s hemsida, för att därefter agera och svara på frågorna utifrån informationen och erfarenheten som respondenten kan tänkas ha. Efter båda provintervjuerna förbättrades vissa frågeformuleringar för att bland annat bli tydligare och lättare att förstå. En del av provintervjuernas syfte var också att ta reda på hur lång tid en intervju kan tänkas ta, utifrån detta skulle en intervju ta runt 30 till 45 minuter. Tidsuppskattningen bekräftades också under de första riktiga intervjuerna, vilka i regel tog cirka 45 minuter.

Vi valde att hålla intervjuerna på Zoom av anledningen att respondenten då själv kunde välja var hen skulle befinna sig under intervjun, samtidigt som vi inte blev begränsade geografiskt. Därigenom kunde vi exempelvis intervjua någon som befann sig utanför Sverige.

En av nackdelarna med att använda Zoom var tekniska problem som vi inte kunde förutse. Det största problemet uppstod under intervjun med HH, vars internet försvann mitt under intervjun, vilket ledde till att den fick återupptas via telefon. När tekniska problem sker blir det förstuds ett störningsmoment, men på det hela taget var respondenternas svar det viktigaste och samtliga respondenter har svarat på alla frågor. Digitala verktyg medför alltid en risk för tekniska problem, men för denna studie är fördelarna med att använda Zoom större än denna nackdel.

Vidare delgavs samtliga respondenter omfattande information om studiens syften och etiska överväganden (se bilaga 6). Innan intervjun påbörjades bekräftade respondenten att hen tagit till sig informationen, samt gav muntligt samtycke till att delta i studien. Mer av de etiska aspekterna av studien går att utläsa i avsnittet 6.5. Forskningsetiska överväganden.

Det är rekommenderat att spela in intervjuer, men om inspelning innebär ett hinder för intervjun ska man låta bli (Esaiasson m.fl, 2017). När en respondent vet om att hen blir inspelad finns en risk att det påverkar svaren personen ger då hen blir mer vaksam med sina formuleringar. För att transkribera intervjuerna och bevara respondenternas formuleringar var det dock nödvändigt att spela in intervjuerna. Vi valde att endast spela in ljudet, detta i stället för att exempelvis använda videoinspelningsfunktionen i Zoom, eftersom vi ansåg att ljudinspelningar skulle göra minst inverkan på respondenternas svar. Även med tanke på anonymitetsaspekten var ljudinspelning det bästa sättet att gå till väga, för att undvika filer med bildmaterial som kunde identifiera respondenterna. För studiens syfte var det dessutom tillräckligt med endast ljudinspelning, då det går att höra i vilken sinnesstämning eller känsla något sägs.

Under intervjuerna har utgångspunkten varit att intervjuerna ska vara neutrala, för att undvika påverkan på respondenternas svar. Men då det handlar om ämnen som kan vara känsliga, är det samtidigt viktigt att inte agera osympatiskt. Grundtanken är att intervjuaren bekräftar att hen hört och förstått respondentens resonemang, men inte huruvida hen håller med eller inte.

Ekström & Larsson (2019) skriver att det under respondentintervjuer som berör känsliga ämnen kan bli en balansgång för forskaren att visa förståelse och empati, och samtidigt agera i sin roll och ställa frågor. Vi har varit noggranna med att åtminstone inte medvetet påverkas av de värderingar som respondenten har och förhållit oss neutralt till situationen. Detta har gjorts genom att visa att vi förstått det respondenten sagt, exempelvis genom att säga “mm”, “jag förstår” eller genom att nicka, men utan att ge en verbal bekräftelse av vad vi tycker.

6. 4. Transkribering

När det muntliga talet ska överföras till skriven text uppstår oftast praktiska och principiella frågor. Den muntliga diskursen som inrymmer kroppsspråk, tonalitet och emotionella uttryck kan inte helt och hållet översättas till skrift (Kvale & Brinkmann, 2014). Därför blir det viktigt att belysa hur överförandet – från tal till skrift – har sett ut och vilka avväganden som gjorts i processen.

Hur transkriberingen utformas i detalj och hur intervjuuttalandena återges, har att göra med vad utskriftens avsikt är – således uppsatsens syfte. Eftersom vi ämnar att undersöka hur respondenterna resonerar och tänker kring ett visst fenomen är det endast innehållet, det vill säga vad som sägs, som är relevant. Därmed har det inte varit nödvändigt att, i transkriberingen, markera ut varenda paus, stamning, betoning, skratt, suck eller avbrott. I stället har det varit lämpligt att översätta respondenternas svar, som i regel är talspråk, till skriftspråk. Den tydlighet som skriftspråk för med sig är att föredra framför ordagranna citat och lingvistiska detaljer (Kvale & Brinkmann, 2014). För att ta ett exempel på hur en mening har överförts från talspråk till skriftspråk:

CC: *Ja, eller asså jag visste inte nåt om Samnytt innan. → Ja, eller alltså jag visste inte något om Samnytt innan.*

Vidare har hela intervjun transkriberats, från första till sista frågan. Ett alternativ hade varit att endast transkribera de delar som för uppsatsen – och analysen – är väsentliga, eftersom det skulle spara tid (Esaiasson m.fl., 2017). Men det faktum att det är flera som ska reflektera över materialet, kräver en helhet och förståelse för vilken kontext citatet i fråga återfinns i. Dessutom kan sådant som ter sig irrelevant i ett första stadium, som i det här fallet hade avgjorts av var och en av oss, visa sig vara av värde under analysarbetet. Därmed har det varit viktigt att få ett gediget underlag för vilken en inledande analys tar vid.

Det bör tilläggas att de sekvenser som valts ut från intervjun, det vill säga de citat som presenteras i resultatet och som vi ämnar att analysera mer ingående, har förfinats. Exempelvis har utfyllnadsord som “ju”, “typ” och “liksom” tagits bort när de använts i hög grad. Nedan följer ett exempel:

FF: *Nämen nu känns det väl, ja men nu har det gått ganska mycket tid sedan det hände, så det, nämen det känns okej, jag är ju. → Nu har det gått ganska mycket tid sedan det hände, så det känns okej.*

Som ovan konstaterats är tydlighet att föredra när innehållet blir föremål för analys. De gånger det har varit otydligt att höra vad respondenterna säger i inspelningen har vi rådfrågat varandra, på så vis har vi i högsta möjliga gradsäkerställt att otydliga citat uppfattas korrekt.

6. 5. Forskningsetiska överväganden

Det finns en svårighet att “forska om privata liv och presentera redogörelserna på den offentliga arenan” (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 99, citerad efter Birch, m.fl. 2002:1). Mot bakgrund av detta är det av stor vikt att belysa de etiska frågorna som aktualiseras i samband med intervjuer. I synnerhet intervjuer som handlar om människors egna upplevelser och tankar kring en händelse som för dem kan ha varit traumatisk. Gällande forskningsetik har vi utgått från Vetenskapsrådets (u.å.) fyra huvudkrav: informationskravet, konfidentialitetskravet, samtyckeskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet innebär att respondenterna i fråga ges den information som är nödvändig för att förstå det allmänna syftet med undersökningen och hur den genomförs i sin helhet (Vetenskapsrådet, u.å.). Detta har gjorts både skriftligen och muntligen, genom att vi – i det mejl som skickades ut till respondenterna i början – informerat om studiens syfte och de premisser som ligger till grund för undersökningen (se bilaga 6). Därefter har vi också inlett varje intervju med att kort återge syftet och vad respondenterna, som i detta stadium betraktas som deltagare i studien, kan bidra med. Vi har även upplyst om hur intervjun kommer att gå till och hur den dokumenteras, att den spelas in för att senare transkriberas så att missförstånd undviks. Vidare har vi, i enlighet med *nyttjandekravet*, informerat om hur citaten kommer att användas och att de uteslutande får användas av det för tillfället aktuella forskningsändamålet (Vetenskapsrådet, u.å.). Därutöver har vi informerat om att respondenterna frivilligt deltar i studien och att de har rätten att, när de vill, välja att avsluta sin medverkan. Samtliga respondenter har gett sitt godkännande att medverka i studien, varmed *samtyckeskravet* har uppfyllts. Sammantaget har ambitionen varit att informera om så mycket som möjligt som hör uppsatsen till, detta för att respondenterna ska känna sig trygga i såväl intervjusituationen som i studien som helhet.

Med avseende till de ursprungliga artiklarnas känsliga karaktär och det faktum att de flesta av anmälarna är anonyma i det som går att läsa på Medieombudsmannens hemsida, har vi i den första kontakten som upprättades med respondenterna informerat om rätten att vara anonym (se bilaga 1). Detta utgör *konfidentialitetskravet*, som i en vidare mening syftar på de överenskommelser som forskare och deltagare ingår i gällande att utelämna information som kan härledas till respondenterna (Kvale & Brinkmann, 2014). De har upplysts om hur deras anonymitet kommer att upprätthållas under forskningsprocessen, bland annat hur deras kontaktuppgifter skall skyddas på ett sådant sätt att endast vi har tillgång till dem och att samtliga uppgifter, inspelningen inkluderat, kommer att raderas när studien är klar (Vetenskapsrådet, u.å.). Vidare har vi informerat om att sådant som respondenterna uttrycker under intervjun, som inte finns på Medieombudsmannens hemsida och som kan spåras till dem, inte kommer att återges i uppsatsen.

De ovan nämnda kraven – informationskravet, konfidentialitetskravet, samtyckeskravet och nyttjandekravet – används som utgångspunkt när man konstruerar ett etiskt protokoll. Kvale och Brinkmann (2014) rekommenderar att ett sådant protokoll görs eftersom de etiska dilemman, som kan antas uppstå under intervjusituationen, då medvetandegörs i planeringsstadiet av intervjun. I detta bör man särskilt beakta konsekvenserna som kan uppkomma i samband med en medverkan. Eftersom vi utlovat anonymitet och upprätthållit detta, enligt konfidentialitetskravet, ser vi inte några risker för att respondenternas identitet skulle röjas. Svårare är dock att bedöma vilka personliga konsekvenser som kan uppstå.

Vi har därför, i samband med att intervjufrågorna konstruerades, resonerat kring de frågor som återfinns i det etiska protokollet (Kvale & Brinkmann, 2014, s.105). Exempelvis har vi samtalat kring vad respondenten i fråga möjligen kan uppleva som påfrestande och hur det, om så sker, bör hanteras. Även i vilken utsträckning intervjuerna kommer att närma sig terapeutiska upplevelser. Detta har sedermera formulerats ner till information, som vi inlett varje intervju med (se bilaga 6), samt tagit sig uttryck i uppvärmningsfrågan, vilken varit en bra utgångspunkt. Dessa frågor är dels tänkta att hjälpa respondenten att öppna upp sig, dels hjälpa oss att få en förståelse för hur respondenten känner kring det aktuella fallet – efter vilket vi anpassat intervjun.

6. 6. Analys av materialet

Analysarbetet sker i flera olika steg – preliminär, ingående och slutlig analys – där aspekter som uppsatsen har identifierat presenteras (Ekström & Larsson, 2019). Den preliminära analysen har gjorts redan under själva intervjufasen, där tankar gällande respondenternas svar har väckt idéer på hur analysen bör formas. Således har vi, i detta stadium, börjat reflektera över hur olika intervjufrågor – och i sin tur forskningsfrågor – kan besvaras och förstås.

Den mer ingående analysen har skett först när samtliga intervjuer genomförts och transkriberats. Här har det första steget varit att gå igenom intervjumaterialet, det vill säga den samlade transkriptionen, och sökt förstå, sortera och kategorisera svaren under de teorier och begrepp som legat till grund för uppsatsen (Ekström & Larsson, 2019). Detta talar för att vi således använt oss av en deduktiv ansats i ett förstadium, då vi utgått från det för uppsatsen teoretiska ramverk och kopplat till respondenternas svar. Däremot har det inte helt och hållet varit en deduktiv ansats genomgående. Dels eftersom vi inte har formulerat någon hypotes initialt, vilket den deduktiva ansatsen tenderar att inkludera (Ekström & Johansson, 2019), dels har vår ambition hela tiden varit att vara “öppen för hur respondenterna förstår, definierar och beskriver de förhållanden” som studeras (Ekström & Larsson, 2019, s. 121–122). Således har den deduktiva ansatsen kombinerats med ett induktivt tillvägagångssätt, där vi sökt generera ny kunskap med den för uppsatsen aktuella metoden. Vi har bland annat, under tiden då intervjuerna har gjorts, låtit respondenterna tala fritt och följdfrågor ta vid inom ramen för forskningsfrågorna. Därmed har vi öppnat upp för nya infallsvinklar, vilket är ambitionen i kvalitativa analyser. Följaktligen har vi tillämpat en abduktiv ansats, där vi använt teorier och begrepp för att förstå, beskriva och tolka respondenternas svar på nya sätt (Esaiasson m.fl., 2017).

Mot bakgrund av detta har vi, i den ingående analysens första steg, använt oss av kartläggningsmetoden. Vi har utgått från studiens syfte och frågeställningar, samt de teman som legat till grund för intervjuguiden, och kartlagt samtliga relevanta aspekter (Esaiasson m.fl., 2017). Exempelvis har konsekvenser, av såväl publiceringen som klandret, belysts utifrån aspekter som privatliv och arbetsliv, samt förtroendet för medier, därav har analysen delats upp utifrån detta. Gällande upprättelse har respondenternas svar strukturerats utifrån vilken av studiens tre teorier som svaret reflekterar. Vidare, vad gäller synen på det medieetiska systemet i sin helhet, har svaren delats in utefter funktion, tid, MO:s synlighet, ekonomisk kompensation och statlig reglering.

Därefter har vi, utifrån dessa aspekter, identifierat likheter i materialet, vilket talar för att väsensmetoden har tillämpats (Esaiasson m.fl., 2017). Det vill säga att vi har sökt gemensamma nämnare för att ta reda på om det finns en samstämmighet respondenterna emellan. Däremot har ambitionen också varit att kartlägga andra alternativ som har dykt upp, varpå vi har gått ifrån väsensmetoden. Detta har gjorts för att främja en jämförande analys i vilken en bredare bild kommer fram.

I ett senare stadium, i den slutliga analysen, har vi valt ut citat som kan bli föremål för illustrativa exempel i den resultatredovisning som följer. Det har i synnerhet varit sådant som belyser respondentens erfarenheter och tankar, i form av metaforer och beskrivningar, på ett sätt som för uppsatsen kan analyseras närmare. Genom att organisera intervjumaterialet enligt ovan har en struktur således växt fram, vilken även analysen ingår i. Att respondenterna svar följs av analys är nödvändigt för att "skapa en ordning mellan kategorierna; för att kunna finna de mer djupgående skiljelinjerna i svaret" (Esaiasson m.fl., 2017, s. 282). Det är i själva analysen som tolkningsarbetet har tagit vid, och är den för undersökningen induktiva delen. Detta eftersom vi beskriver och tolkar respondenterna svar och på så vis genererar ny kunskap.

6. 7. Metoddiskussion

En viktig del av studiens metod är diskussionen kring dess giltighet och trovärdighet. I följande avsnitt kommer begreppsvaliditet, generaliserbarhet, intern och extern validitet samt reliabilitet att diskuteras.

6. 7. 1. Begreppsvaliditet

Till vilken grad studien är giltig har att göra med validiteten, där en av de delarna är begreppsvaliditeten. Det handlar om hur de teoretiska begreppen har översatts till operationella indikatorer, det vill säga om syftet överensstämmer med det vi avser att undersöka (Esaiasson m.fl., 2017). För att uppnå en god begreppsvaliditet har vi konstruerat intervjufrågorna utefter ett antal teman, vilka har varit begrepp som återfinns i frågeställningarna och i sin tur syftet. Det har varit nödvändigt att, till det yttersta, konkretisera begreppen i intervjufrågorna, inte minst för att det ska vara i linje med syftet,

utan också för att respondenterna ska kunna förstå och besvara frågorna. Med detta har vi också varit noggranna med att frågeställningarna, och de teman som ligger till grund i intervjuguiden, inte ska inrymma abstrakta begrepp eftersom det kan bli problematiskt att försöka översätta dessa till operationella indikatorer.

6. 7. 2. Generaliserbarhet och teoretisk mättnad

Till skillnad från kvantitativa undersökningar, vars syfte är att finna statistiskt generaliserbar kunskap som kan appliceras på en större population, kan resultatet från en kvalitativ undersökning inte göra den typen av generella anspråk (Ekström & Johansson, 2019). Däremot kan kvalitativa intervjuer, när analysen har genomförts och slutsatserna har presenterats vara “mer allmängiltiga än att den enbart berör de personer som ingår i undersökningen” (Esaiasson m.fl., 2017, s. 284). Med detta i beaktande är vi medvetna om att den externa validiteten är relativt låg, men vår studie kan peka på tendenser som kan vara vanligt förekommande inom den relevanta gruppen. Det vill säga, om studien skulle upprepas om några år är det sannolikt att liknande perspektiv skulle framkomma.

Något som ytterligare påverkar generaliserbarheten är den teoretiska mättnaden, vilken nämnts kort tidigare i metoden, i avsnittet om urvalet. Detta begrepp är svårt att förhålla sig till, då det på den mest detaljerade nivån inte är möjligt att uppnå en mättnad – varje ny respondent har ett personligt sätt att beskriva sina erfarenheter, och två individers upplevelser av det medieetiska systemet kommer aldrig att vara identiska. Det går heller inte att garantera, hur många aspekter som än har lyfts av tidigare respondenter, att en fråga blivit uttömd på möjliga svar. Den teoretiska mättnaden åsyftar dock en “högre analysnivå”, på vilken man bör kunna “göra anspråk på god täckning av ett fenomen”, och om detta inte är möjligt bör exempelvis urvalet eller intervjuguiden revideras (Esaiasson m.fl., 2017).

Enligt Esaiasson m.fl. (2017) kan de principer som användes vid urvalet ge en antydning om möjligheterna att generalisera studiens resultat och slutsatser. Som tidigare nämnts finns det grund att hävda att urvalet, trots vår begränsade möjlighet att påverka detta, i sin helhet representerar en stor bredd inom den relevanta gruppen, det vill säga anmälare som fått rätt hos MEN. Därmed har större delen av de möjliga perspektiven sannolikt representerats i de åtta intervjuerna, därav bör den interna validiteten betraktas som hög. Dessutom har olika åsikter lyfts inom samtliga frågor. Med andra ord har dessa åtta intervjuer täckt in ett brett spektrum av möjliga perspektiv, samtidigt som gemensamma nämnare har kunnat påvisas bland respondenterna. Om fler intervjuer skulle genomföras är det sannolikt att flera av dessa åsikter skulle återkomma, snarare än att helt nya perspektiv lyfts. Därutöver finns ingen anledning att tro att Caspar Opitz, utöver att rensa bort de tidigare nämnda sekretessfallen, medvetet påverkat urvalet i någon riktning.

6. 7. 3. Reliabilitet

Det är nästan givet att det, när det gäller kvalitativa intervjustudier, inte är möjligt att upprepa studien och få exakt samma citat och formuleringar, då studien är byggd på unika respondenters resonemang och upplevelser. Med andra ord blir reliabiliteten – möjligheten att

upprepa studien och få samma material – per automatik lägre. Något som ökar reliabiliteten är dock att samtliga respondenter har besvarat mer eller mindre samma frågor, då intervjuerna utgått från samma intervjuguide. Studien utgår från respondenternas personliga upplevelser, och dessa upplevelser skulle i grunden vara densamma, oavsett vem som ställer frågorna. En annan forskare kanske inte skulle få exakt samma formuleringar eller citat, men grunden och huvudpoängen är densamma. I slutändan är studiens reliabilitet så pass hög som den kan förväntas vara vid en kvalitativ studie.

7. Resultat och analys

I följande avsnitt kommer vårt resultat att presenteras utifrån fyra övergripande rubriker som utgår från studiens tre forskningsfrågor. Resultatet redovisas genom sammanfattningar och analyser av de resonemang som respondenterna fört, och kompletteras av citat som belyser de aspekter som framkommit under intervjuerna.

7. 1. Konsekvenser av publiceringen

7. 1. 1. Privatlivet och måendet

Hur publiceringen påverkat respondenterna, och till vilken grad, varierar. Dock är publicitetsskadan, och den integritetskränkning som den inneburit, något som samtliga respondenter reflekterar över som en negativ händelse:

HH: *Jag kan inte säga att jag inte mådde dåligt av den. Men jag bröt inte ihop eller gick hem och sjukskrev mig, jag mådde inte så, på det viset. Men jag tyckte det var otroligt tråkigt.*

En annan bild som flera respondenter uttrycker är att publiceringen haft en allvarligare påverkan på privatlivet, vilket i sin tur även påverkat andra aspekter av respondenternas liv. Dessa respondenter lyfter att publiceringen var något som inte gick att bortse från och hade direkta konsekvenser på måendet:

FF: *Jag kunde inte jobba. Det var som att man ryckte mattan under fötterna. Jag satt och grät på möten, på jobbet. Det var ytterligare ett övergrepp, och det var inte bara ett övergrepp som skedde i skymundan utan nu var det ett övergrepp som alla kunde ta del av. Det var förfärligt [...] Nej, det gjorde så ont, och som mamma så gjorde det så vansinnigt ont, att vi skulle behöva skydda [redacted] från det också, vi skulle behöva skydda [mitt barn] från andra och den skammen.*

I FF:s fall var det hens barn som var omskrivet i den klandrade artikeln, men publiceringen drabbade främst närstående och familjen:

FF: *[Mitt barn] har inte läst artikeln, vi har hållit den ifrån [hen], vi har verkligen skyddat [redacted] från att ta del av den, för vi som föräldrar lovade [hen] att [hen] aldrig skulle behöva berätta om sin hemska upplevelse för någon mer än åklagaren och polis eller i rätten. Och så väljer [tidningen] att smeta ut allt i tidningen, man tog sig rätten att måla ut [hens] värsta mardröm och visa den för allt och alla.*

En annan aspekt av hur familjen kan påverkas av en publicering är att mediets inkluderande av utpekande uppgifter inneburit att den omskrivnas säkerhet hotas. Två respondenter berättar att media publicerade deras namn, som de uppger är ovanliga. De upplevde det som utpekande och berättar att de och deras familjer blev kontaktade av främlingar som tagit del av publiceringen med hotfulla intentioner:

EE: *Det spreds förtal om mig i media och det skadade både mig och min familj väldigt mycket. Jag har [barn], [...] de fick inte komma till skolan eller förskolan för att de inte kunde säkerställa mina barns säkerhet. [...] Vi var tvungna att lämna vårt hem på grund av alla hot vi fick, på grund av den här medierapporteringen, på polisens begäran. De ansåg att vi inte var säkra nog hemma i vårt eget hem.*

En ytterligare konsekvens som CC berättar om är att hen efter publiceringen haft svårare för att lita på andras intentioner:

CC: *Jag är väldigt på tå med nya människor efter det här och reagerar väldigt starkt på om någon upptäcker eller om någon uppträder konstigt, om någon är falskare. Jag är mer beredd på att vad som helst kan hända än vad jag var innan.*

En respondent som sticker ut är DD som förekommit i mediasammanhang under många års tid. DD menar att hen blivit van vid att förekomma i negativa mediasammanhang och inte längre blir lika påverkad när hen omskrivs:

DD: *Nej, jag blev chockad. Man blir irriterad, chockad, sen plötsligt så har man blivit van vid det. Hade det här hänt tidigare så tror jag att jag hade blivit mer paff. Men någonstans så skakar man av sig det och så vidare, men jag kände också att det var helt fel.*

7. 1. 2. Arbetslivet

De respondenter som blivit omskrivna i sin yrkesroll har också upplevt att arbetslivet förändrats. En aspekt som här har framkommit är den sociala, där bland annat relationen med arbetskolligor och chefer har påverkats:

BB: *Det var rätt så, vad ska man säga, etablerad tystnad. [...] När omgivningen är tyst blir det ytterligare osäkerhet, [...] alltså det skadar ju ens självförtroende jättemycket.*

Eftersom en publicering också väcker tankar och åsikter hos omgivningen, kommer anmälaren, respondenten i fråga, att utsättas för reaktioner i sin närhet, i detta fall på arbetsplatsen. Som framkommit ovan har omgivningen tagit avstånd genom tystnad, vilket påverkar den enskildes mående, något som flera respondenter känner igen sig i. För HH, som träffar människor dagligen i sitt arbete, bidrog denna tystnad till att samarbetet påverkades:

HH: *[Den lokala minoritetsbefolkningen] här som vi hade bra kommunikation med, dog också bort på något sätt. [...] Och jag vet att det var någon [chef] till mig, vi skulle vara på något möte, men då verkade det som om de också tyckte att jag hade sagt så här och sen var det liksom tyst. Men i dag är det väl bättre igen, men det har nog påverkat samarbetet lite grann.*

HH upplever främst att det var personer i omgivningen, som inte kände HH lika bra, som skapade sig uppfattningar om hen och hens yrkesroll. HH berättar att det spreds rykten om hens yrkesroll, vilket ytterligare bidrog till att en del tog avstånd, främst den grupp som hen uttalat sig om. Till skillnad från BB, fanns däremot ett stöd från arbetskolllegorna och de som kände hen, från det att HH anmälde till MO till att beslutet från MEN kom, vilket HH beskriver på följande sätt:

HH: *Det är många som har kommit under tiden, mycket kollegor som tyckte att stå på dig liksom och så här. [...] Det var en klapp på axeln faktiskt, det var lite så.*

För CC blev det dock tydligt att varken arbetskolllegor eller arbetsgivare stod bakom hen i detta, varför måendet kan ha påverkats i högre grad:

CC: *Jag hade inte något stöd från min arbetsgivare överhuvudtaget, utan min chef sa bara så här "ja, men det där Samnytt, det har ju ingen hört talas om, vem läser det?" Det var absolut ingen stöttning från jobbet, ingen stöttning från lärarna på ■■■ så jag kände mig väldigt ensam i det här och väldigt rädd.*

Utöver detta lyfter CC upp att arbetsglädjen med studenter gick förlorad. Därutöver ledde det till att intressen som var förknippade med CC:s arbete begränsades. CC var exempelvis aktiv i en förening under denna tid, men i och med publiceringen och det hen upplevt i privatlivet där anhöriga förföljdes, ville hen inte synas i detta sammanhang:

CC: *Jag ville inte bli fotad på våra möten. [...] Där påverkade det mig enormt att jag blev rädd för att finnas. [...] Det var en stor påverkan för det var ju en rolig grej jag höll på med och som jag tyckte om och som drev mitt yrke. Att bli anonym i den kontexten med den föreningen, det var jättejobbigt. Men jag kände att jag hade inget val eftersom allting låg på nätet.*

En person i maktposition, som medverkar i media i egenskap av sitt yrke, får tåla mer kritiska publiceringar än en privatperson. Dessa publiceringar tenderar att nå ut till en bred allmänhet, varför den kan försätta personen i situationer som försvårar individens arbetsituation. En respondent, EE, har uppgett att hen utsatts för en publicering som medfört skador så till den grad att hen blivit av med sin anställning:

EE: *Allting slutade med att jag blev utköpt från mitt jobb, [...] men hade jag fått välja hade jag givetvis arbetat kvar på min gamla arbetsplats. [...] Jag sitter och pluggar för tillfället, jag är helt canceled från arbetsmarknaden så jag får inte jobb. Det är bland annat på grund av den här artikeln, så det har ju förstört för mig något så ofantligt mycket, både privat men också i min arbetsituation.*

En person som uppträder i sin yrkesroll har även ett anseende att upprätthålla, varför en publicering kan påverka förtroendet för yrkesrollen. EE har blivit utpekad med namn, vilket har skadats hens anseende. Bland annat har EE:s yrkesroll ifrågasatts, vilket, som ovan

nämnts, lett fram till att EE blev utköpt från sitt arbete, samt har hen upplevt det svårt att få nya tjänster. Det senare är även något som AA belyser, i vilket hen betonar att anseendet även har påverkats långt efter publiceringen eftersom informationen från artikeln har spridits:

AA: *Gör man en googling på mig får man upp någonting som ser ut som att jag liknar en [politisk extremist]. [...]Det är absolut en professionell skada. När jag slutade som [tidigare post] har jag sökt 50 jobb, och inte fått ett enda. Så det är en oerhörd skada.*

Även EE berättar att uppgifter om hen, kopplade till hens politiska roll, har spridits på internet. Denna spridning har inte bara fått konsekvenser för EE, utan även för EE:s anhöriga, samt personer i hens närhet:

EE: *Min [partner] fick hot till sin arbetsplats, min [partners] kollegor fick hot till deras arbetsplats. Till och med några släktingar, som delar efternamn med mig, som inte jag haft kontakt med på minst femton år fick hot på grund av att vi hade samma efternamn.*

7. 1. 3. Förtroendet för mediet

Hur anmälarens förtroende för mediet har förändrats i och med publiceringen och den medieetiska processen kan vara avgörande för möjligheten till försoning, och i sin tur huruvida anmälaren upplever sig ha fått upprättelse. Sammantaget har de flesta respondenternas förtroende för media i allmänhet inte påverkats i hög grad av den klandrade publiceringen. Vad gäller att själva medverka i media skiljer sig respondenternas inställning åt aningen mer. I stora drag är det tre olika perspektiv som lyfts.

Det första perspektivet är de respondenter som skulle kunna tänka sig att medverka i media igen, även i det klandrade mediet, och som inte uttrycker någon större tveksamhet till detta. Exempelvis DD, som är medievan, är av åsikten att det inte lönar sig att undvika media om de tar kontakt:

DD: *Jag skulle inte ha någonting emot, om Aftonbladet ringer igen och bråkar eller vill göra någonting så skulle jag nog inte säga nej till att bli intervjuad av dem igen [...]. När man har blivit en publik figur så, det bästa sättet du kan handskas med detta, det är nog att bemöta det.*

DD menar även att hen inte “tyckt illa” om de klandrade medierna, utan har snarare aktivt valt att medverka igen, exempelvis i en senare artikel som lokaltidningen skrev för att ge DD möjlighet till genmäle en kort tid efter den klandrade publiceringen.

Det andra perspektivet lyfts av de respondenter vars generella förtroende är fortsatt högt, men som menar att de kommer att förhålla sig mer vaksamma gentemot media i framtiden. Exempelvis lägger CC ansvaret för publicitetsskadan helt och hållet på den journalist som skrev artikeln, men menar samtidigt att sammanhanget kommer ha betydelse för om hen vill medverka i media i framtiden:

CC: *Ja, det beror ju väldigt mycket på vad det handlar om. Just nu kan jag inte svara på det, om jag känner tillräckligt starkt för det som frågan gäller.*

HH, som medverkat i media flera gånger och även haft mycket positiva erfarenheter, ställer sig främst tveksam till att medverka i just det klandrade mediet. Detta eftersom hen ansträngt sig för att reparera relationen till dem som fick en negativ bild av HH efter publiceringen, och att hen inte vill riskera den på nytt.

HH: *Det var en ny reporter som hörde av sig faktiskt för bara några veckor sedan från [radiokanalen] och undrade om jag skulle vilja prata, eftersom vi har bra upplärningsprocent här [...], men jag tackade faktiskt nej till det, för jag sa det att "jag tror inte att jag är rätt att gå ut och prata i [radiokanalen] om det här", oavsett allt det som har hänt efter det här då, så tror jag att, jag tror att det är jättemånga i, fortfarande i gruppen i hela Sverige, mitt namn är infekterat [...] Men det var ju det som gjorde att jag inte ställde upp i [radiokanalen] något mer för det är liksom ogjort, det blir inte bra.*

BB uppger att hen blivit "mycket mer vaksam" mot media. Om någon bekant till BB skulle medverka i media uppger BB att hen skulle råda denne att vara försiktig, och ha i åtanke att det som publiceras inte kan göras ogjort. I synnerhet har det klandrade mediet i princip helt förlorat BB:s förtroende:

BB: *Jag kommer aldrig publicera någonting i den tidningen. Den är dålig för all framtid.*

FF medverkar ibland i media genom sitt yrke och är då noga med att få korrekturläsa i förväg, något hen uppger att hen kommer att göra i framtiden även om hen skulle medverka som privatperson. FF delar därmed BB:s vaksamhet men inte i lika hög grad mot media generellt, utan framför allt mot det klandrade mediet och dess journalister, för vilka hen uppger att förtroendet sjunkit:

FF: *Jag tittar oftare vilken journalist det är som har skrivit artiklarna. Jag kan nog tycka överlag att [tidningens] journalister har lite fria händer att skriva mycket om saker och ting som kanske ibland inte behöver skrivas lika mycket om [...]. Det kan jag tycka att [tidningen] nog skulle kunna bli bättre på, att man kan berätta grejer men man behöver inte berätta allt, det blir lite grann som att det ska bli så snaskigt.*

Även GG gör en tydlig skillnad mellan olika medier. Publicitetsskadan har inte förändrat hens generella bild av media, utan snarare cementerat en redan befintlig uppfattning av det specifika klandrade mediet:

GG: *Det finns ju bra media och det finns skitmedia, [...] nu pratar vi om den nedre skalan. [...] Det är väl allmänt känt att Allas är inte någon högkvalitativ läsning, det var det varken innan det här ärendet och inte efter heller. Så det är väl bara att konstatera att, det finns*

tydiligen någon efterfrågan av den typen av [...] journalistik, och ja, det kan jag inte ha en åsikt om, mer än att det är ingen högre grad av journalistik.

Det tredje perspektivet lyfts av AA. Hen var relativt kritisk mot media redan tidigare, men händelsen blev avgörande för att förstärka denna uppfattning:

AA: Jag ser på media idag med helt andra ögon och är oerhört kritisk till det sätt som media bedriver sin verksamhet i Sverige idag. Jag följer knappt media eftersom jag vet att 90 procent av det som rapporteras i tidningar och tv, det är inte sant ändå utan det är drivet av en journalists agenda helt enkelt. Så det finns ingen objektivitet i berättandet från media eller rapporterandet från media. Och det visste man väl kanske sedan innan också [...]. Jag skulle om jag själv fick välja aldrig någonsin mer medverka i något som helst mediareportage överhuvudtaget i något sammanhang alls.

Något som, enligt teorierna om den reparativa och retributiva rättvisan, kan påverka anmälarens benägenhet att förlåta mediet, är förståelsen parterna emellan. Hur mediet hanterat den medieetiska processen, exempelvis vad det haft för attityd i skriftväxlingen via MO, kan påverka anmälarens bild av mediet och därigenom förtroendet. FF berättar att det klandrade mediet inte verkade ta hens ord på allvar:

FF: Det var som att hålla vatten på en gås, att de inte förstod vad de faktiskt har åsamkat någon, utan att de tyckte mer eller mindre att "men vi har gjort det vi kunde, vi tog bort den efter ett dygn, vi plockade bort den från nättidningen" [...], men problemet ligger ju inte där, det stora problemet ligger ju i att den faktiskt blev publicerad.

FF hade önskat mer ansvarstagande från mediets sida, och ansåg att de borde ha visat mer förståelse. Även AA uppger att mediet saknade förståelse för de konsekvenser publiceringen hade fått för hen:

AA: Var ju oerhört illa berörd att läsa de svaren, så är det. Det är bestämt "du har ingen rätt, du ska hålla käft, vi skiter i om du får gå från hus och hem för du är en ond människa och vi är de goda".

Flera respondenter upplever att medierna i hög grad försökte försvara publiceringen eller de – enligt anmälaren – felaktiga uppgifter som publicerats, eller att de försökte undvika kontakt. Både GG och HH berättar att kontaktpersoner på medierna hänskjutit ärendet till exempelvis chefer som varit långvarigt frånvarande av olika anledningar, såsom semester eller sjukdom. DD berättar att hen upprätthöll en relativt aktiv kontakt med medierna efter publiceringarna, bland annat genom att medverka i fler intervjuer där hen fick genmäle. Fastän hen menar att kontaktpersonernas professionalitet varierade påverkade det inte DD i hög grad, eftersom hen är så pass medievan.

7. 2. Konsekvenser av klandret

7. 2. 1. Privatlivet och måendet

Vilka konsekvenser som publiceringen har medfört på privatlivet kan vara en avgörande faktor för hur respondenterna uppfattar klandret. EE, som bland annat påverkades genom att säkerheten för hen och hens familj hotades till följd av publiceringen, uttrycker att klandret är en mindre seger, men att det inte väger upp för det EE utsatts för:

EE: Man blir ju ganska sänkt efter en sån här händelse eftersom det påverkar ens liv otroligt mycket. Det är klart att det känns som en liten vinst och då blir man ju lite gladare, men inte särskilt mycket egentligen. Det har tagit för lång tid, i och med att för min del så är det folk runtomkring som behöver veta om att de har blivit klandrade, inte mina nära som jag sa innan. Och de runtomkring vet inte om det om inte jag berättar det.

EE menar att de som behöver ta del av klandret, det vill säga de som läst ursprungsartikeln, inte vet om att artikeln har klandrats. Eftersom att folk inte vet om klandret har det i sin tur inte haft någon större påverkan på EE:s liv, utöver att hen har fått det bekräftat av MEN att publiceringen var etiskt klandervärd. För andra respondenter innebär klandret hos MEN en fullvärdig vinst, som bekräftar att de hade rätt. För dessa respondenter innebär klandret att de kan gå vidare från det som hänt och lämna det bakom sig:

CC: Jag bara så här, "en etiknämnd har gett mig rätt, jag hade rätt från början". [...], jag blev jätteglad. Egentligen så såg jag att jag hade fått rätt och att det var fel att de hade publicerat [...], där släppte jag allting.

Flera respondenter uttrycker, likt CC, att klandret hade en stor känslomässig betydelse:

FF: Det var en sådan otrolig lättnad. Jag började faktiskt gråta av glädje, att jag vann, ja men, att jag vann den striden.

AA menar i stället att publiceringen av klandret inte haft någon påverkan på privatlivet då klandret inte kan ändra de konsekvenser som publiceringen inneburit och att publiceringen av klandret är en för mild konsekvens för att väga upp för det hen har fått utstå:

AA: Det har ju egentligen inte påverkat mig alls eftersom jag inte kan få bort några Google sökresultat. [...] Det spelar egentligen ingen som helst roll eftersom det inte medför några konsekvenser för någon part på andra sidan.

7. 2. 2. Arbetslivet

De respondenter som påverkats i arbetslivet, och som har uppgett att deras anseende skadats till följd av publiceringen, upplever att klandret inte väger lika tungt. För EE, som blev utköpt från sitt arbete, har klandret inte lett fram till något:

EE: *Nej, inte överhuvudtaget. [...] Jag kan inte komma tillbaka till mitt förra jobb trots det här.*

Både EE och AA beskriver hur de, efter klandret, fortfarande inte kunnat få några tjänster de sökt eftersom information från den ursprungliga publiceringen har spridits på internet, vilket ytterligare har påverkat deras anseende. Vidare uppger en av respondenterna, CC, att reaktionerna från arbetskollegor och arbetsgivare har varit oförändrade. CC har berättat att hen upplevde en känsla av ensamhet efter publiceringen, då hen inte hade något stöd från arbetsplatsen, detta även efter att hen berättade om klandret:

CC: *Jag sa det till chefen och ■ verkade inte bry sig. [...] Jag fick ingen respons från min arbetsplats. Det var väldigt privat, bara jag.*

Till skillnad från respondenterna ovan upplever däremot HH att klandret bidrog till en viss förbättring på arbetsplatsen. Det rör sig främst om omgivningens reaktioner, vilka HH initialt, efter publiceringen, upplevde som påträngande. HH beskriver bland annat hur samarbetet med den lokala befolkningen påverkades när rykten spreds om HH och hans yrkesroll i och med publiceringen, samt att en del tog avstånd, men att relationen har förbättrats med tiden.

7. 2. 3. Publiceringen av klandret

Huruvida respondenterna är nöjda med mediets publicering av klandret varierar. Detta dels eftersom medierna gått till väga på olika sätt, dels för att respondenterna lägger vikt vid olika aspekter.

Flera respondenter reflekterar kring att mediet inte publicerat klandret på det som MO kallar "väl synlig plats". FF uppger att klandret publicerades mitt i tidningen, där det inte fick så stor uppmärksamhet. Utöver det uttrycker hen främst en lättnad över att publiceringen av klandret inte lyfte eller återgav särskilt mycket av den integritetskänsliga informationen från ursprungspubliceringen:

FF: *Jag tyckte den var bra, jag tyckte den var tillräckligt informativ, för min önskan var ju [...] att ingen någonsin skulle kunna läsa den artikeln igen, det var ju min högsta önskan som mamma, att ingen ska läsa den artikeln om [mitt barn], det har ■ varit med om. Så jag var ju glad att det inte var, ja men att den var så återhållsam som den ändå var.*

HH berättar att klandret framfördes i radion omkring klockan sex en morgon, och antar att informationen nådde relativt få, men har ingen stark åsikt om det. Framför allt nöjer hen sig med att ha "hört det själv". I kontrast till detta ifrågasätter DD nyttan med att publicera klandret när den ursprungliga publiceringen inte måste korrigeras, och lägger större vikt vid att många fortfarande kan ta del av den felaktiga informationen. Trots detta är DD mer eller mindre nöjd med kontakten med de klandrade medierna, och beskriver framför allt Aftonbladets agerande som "proffsigt".

GG lägger mindre vikt vid hur mediet publicerade klandret, men är mer kritisk till mediets agerande i allmänhet:

GG: De kunde ha hanterat allting på ett helt annat sätt redan från att de fick mitt första telefonsamtal, och, ja, de kunde nog ha gjort något större kring att de blivit klandrade också, men det låg naturligtvis inte i deras intresse.

Några respondenter är kritiska mot att den klandrade publiceringen, och därigenom den felaktiga eller känsliga informationen, får ny uppmärksamhet i samband med publiceringen av klandret. De menar att medierna skulle agera annorlunda för att undvika detta, exempelvis genom att inte publicera klandret i ursprungsartikeln, eller att det i systemet borde finnas riktlinjer för var och hur klandret ska publiceras för att motverka att den klandrade informationen får ny publicitet.

CC har till skillnad från övriga respondenter inte tagit del av publiceringen av klandret, vilket beror på att hen redan i ett tidigt skede ville lägga händelsen bakom sig.

7. 3. Synen på upprättelse

7. 3. 1. Vad innebär upprättelse?

Flera av respondenterna delar MO:s bild av vad upprättelse innebär, det vill säga att den person som utsätts för skada får ett erkännande av att skadan har skett, samt att mediet publicerar klandret. Flera av respondenterna betonar vikten av att den felaktiga informationen dementeras och att en korrekt bild framkommer:

EE: Den upprättelse jag någonstans hade hoppats på var väl just att Aftonbladet i det här fallet skulle skriva att "vi blev klandrade, vi gjorde fel".

En liknande tanke är att upprättelsen innebär att den egna uppfattningen om vad som är rätt och fel bekräftas:

HH: Jag fick ju verkligen svart på vitt att jag inte hade betett mig så illa som det påstods, vilket jag själv visste hela tiden.

Ytterligare en nyans i att anmälarens upplevelse bekräftas är att det görs av en professionell grupp som är insatt i medieetiska frågor. Vetskapen om att den professionella gruppen består av bland annat jurister och publicister ger en tyngd i utfallet. För dessa respondenter finns ett förtroende för att en formell auktoritet, i det här fallet MEN, kommer att skipa rättvisa. För dem är auktoritetens bedömning tillräcklig för att känna att de fått upprättelse:

BB: Om jag upplever att jag blivit kränkt, [...] då vill jag höra av någon oberoende part att jag har blivit kränkt, då har jag ju en rätt upplevelse. Annars vet jag inte längre om jag

överdriver. För de flesta, eller egentligen alla, sa "men glöm det, det blåser över". Men jag kunde inte glömma. Och ingenting blåser över för mig, det satt ju kvar.

I citatet ovan framkommer ytterligare en bild av vad upprättelse kan innebära. BB upplever att omgivningen inte tillskrivit händelsen det allvar som BB själv upplever att den har. Auktoritetens klander motbevisar omgivningens uppfattning och visar att händelsen var värd att ta på allvar.

För AA, som inte har ett lika starkt förtroende för varken det medieetiska systemet eller medier i allmänhet, har auktoriteten inte en betydande roll i vad upprättelse innebär, varför ett utfall i MEN väger mindre tungt:

AA: Det är väl klart att man kan säga till sin [partner] eller så "gött jag fått rätt", det är inte mer än så. Möjligtvis en personlig tillfredsställelse av upprättelsen men det betyder ju ingenting egentligen för mitt privatliv eller mitt yrkesliv. [...] Det är ingen mer än jag som bryr mig om det.

7. 3. 2. Har anmälaren fått upprättelse?

Flera respondenter uttrycker att de fått någon form av upprättelse av den medieetiska processen. Av dessa menar en del att utfallet i MEN och publiceringen av klandret framför allt har inneburit en personlig upprättelse, det vill säga att bekräftelsen av att deras uppfattning av situationen stämmer, är tillräcklig för att kunna lämna händelsen bakom sig.

HH: Jag fick någon typ av upprättelse i allt det här. [...] På något sätt kändes det ganska skönt att de fick, det var ju inte som att be om förlåtelse, men de fick faktiskt tala om offentligt att det här blev fel. [...] Nu sändes ju det här, var det klockan sex en morgon en vanlig vardag, så jag tror inte att det var jättemånga människor som hörde det här, det kan man inte göra någonting åt. Jag hörde det ju själv i alla fall.

HH:s bild av publiceringen av klandret liknar Helmreichs så kallade "intervjuursäkt", i den bemärkelsen att mediet har medgett att publiceringen var felaktig men inte tagit initiativet att göra detta förrän efter klandret. Med andra ord utgör publiceringen av klandret inte en fullgod ursäkt, även om mediet visar på en medvetenhet om sitt felaktiga handlande. Respondentens uppfattning om att detta trots allt är upprättelse går i linje med den retributiva rättvisans tanke om att ett offentligt erkännande av den felaktiga behandlingen återupprättar anmälares värdighet och respekt. För HH är det faktum att mediet agerar i linje med MO:s riktlinjer att publicera klandret, viktigare än att en stor grupp tar del av publiceringen.

FF uttrycker en liknande hållning, där upprättelsen främst består av att mediet måste ta konsekvenserna av den oetiska handlingen:

FF: Upprättelsen var nog att vi faktiskt blev lyssnade på, och att [tidningen] fick sin åtstramning att de hade gjort fel.

För en annan respondent är det viktigare att publiceringen av klandret uppfyller MO:s krav på att det ska publiceras “på väl synlig plats”, vilket kan förklara varför respondenten inte upplever upprättelse i lika hög grad som HH och FF:

EE: Det blir ju en liten, liten upprättelse i och med att [...] Medieombudsmannen sa att det är fel och att det någonstans finns regler som faktiskt medierna själva också måste följa [...]. Men trots att det blir som en liten vinst, så är det en sån väldigt liten vinst. Jag satt och scrollade igenom hela deras flöde den dagen de skulle ha släppt artikeln och den gick inte att hitta, utan jag var tvungen att gå in på deras sökfunktion och söka på mitt namn, men där gick den heller inte att hitta.

Några respondenter skiljer mellan MO:s bild av upprättelse och sin egen uppfattning om vad upprättelse innebär, och menar att de åtminstone fått den upprättelse som systemet erbjuder:

FF: Vi har fått en upprättelse utifrån hur det ser ut idag. Vi har fått den högsta upprättelsen som går att få när man anmäler till Medieombudsmannen, det finns ju liksom inget mer.

Denna åsikt ger även DD uttryck för. Dock anser DD, likt EE, som beskriver upprättelsen som en “liten vinst”, att den upprättelse som det medieetiska systemet erbjuder inte är fullt tillfredställande. DD lägger vikt vid att felet som begicks fortfarande finns kvar i artikeln och inte har tagits bort av det aktuella mediet:

DD: Jag har fått upprättelse eftersom de säger att det är fel, men jag tycker nog att varför ska man då ha kvar det? Det är det som jag tycker är konstigt. Om någon dömer mig att det är fel att jag körde på någon, ska jag få fortsätta köra över den då, sarkastiskt sagt?

DD ger uttryck för en mer framåtblickande hållning, som går i linje med den reparativa rättvisan. Om mediet hade reparerat skadan, i detta fall genom att ta bort den felaktiga informationen, skulle DD känt en högre grad av upprättelse, i och med att mediet då inte skulle fortsätta sprida den information det klandrats för.

7. 3. 3. Vad krävs för att få upprättelse?

Flera respondenter har i ovanstående avsnitt uppgett att de fått upprättelse genom MO/MEN i någon form, men många resonerar även kring vad som hade kunnat ge en större känsla av upprättelse. Detta syftar främst till vilka åtgärder som respondenterna hade önskat att det klandrade mediet skulle genomföra.

7. 3. 3. 1. Den reparativa hållningen

Som tidigare nämnts är FF är nöjd med att [tidningen] fick det högsta allvarlighetsgraden av klandret, det vill säga att de grovt brutit mot god publicistisk sed, samt att mediet fått betala den högsta expeditionsavgiften till MEN, på 33 000 kronor. Däremot saknar FF någon form

av kompensation till den drabbade, och resonerar kring att denna skulle kunna vara antingen materiell, såsom ekonomisk kompensation, eller symbolisk:

FF: *Vi får ju ingen ersättning, [mitt barn] får inte ens en ursäkt via brev, det tycker jag är fel. Jag tycker ju att tidningen också ska göra en ursäkt till den det berör, att "vi gjorde fel, att vi brast i vårt ämbete eller i vår profession, vi åsamkade dig skada", den tycker jag skulle vara en del [...], att man också tar ett ansvar, speciellt när det gäller privatpersoner, och ber om ursäkt för vad som har hänt. För det gör man inte, jag sa det till [tidningen], "jag önskar att ni skriver ett brev till [mitt barn], så den dagen ■■■ får reda på att detta har hänt, så kan jag också visa att ni tog ert ansvar och skrev det här till ■■■".*

FF menar att en ursäkt från mediet skulle visa att mediet förstår att de vållat skada och agerat felaktigt i publiceringen. Ursäkten är därmed ett sätt att ta ansvar för publiceringen och dess konsekvenser, vilket visar på respekt för barnets integritet och värdighet.

Enligt Helmreich förväntas ett omoraliskt beteende åtföljas av en ursäkt, för att reparera en skadad relation och återupprätta förlorad tillit. En ursäkt från mediet hade i det här fallet kunnat fungera som en moralisk reparation som hade kunnat återställa FF:s förtroende för mediet, vilket i sin tur utgör en möjlighet till försoning. När den personliga ursäkten uteblir distanserar sig mediet i stället från felet som begåtts och tar endast formellt ansvar, vilket försvårar den moraliska reparationen.

I samtalet om publiceringen nämner FF att hen noterat en "våg" av journalistik om sexuella övergrepp, vilket kan ha lett till att journalisten varit oförsiktig i sin iver att bidra till rapporteringen om ämnet. FF:s försök till förståelse är ett första steg mot försoning, men när den andra parten inte visar på ett motsvarande intresse för att försonas uppnås inte känslan av avslutning. Vidare menar FF att hen ville ha ett möte med tidningen, men att hen avstod från att begära detta då det skulle innebära att barnet kunde identifieras. Denna önskan tyder på att FF söker en respektfull dialog med mediet, vilket gör det möjligt att försonas och gå vidare, vilket talar för en framåtblickande hållning.

Även DD uttrycker ett försök att förstå mediets synvinkel. Bland annat resonerar hen kring att publiceringarna faktiskt hade ett allmänintresse och att det trots allt bara var en liten detalj som var felaktig, det vill säga den ogrundade benämningen "bedragare". DD fick i övrigt bemöta kritiken som framfördes i publiceringarna, något hen uppskattade.

7. 3. 3. 2. Den retributiva hållningen

Utgångspunkten i den retributiva rättvisan är att den som vållat skada ska få en konsekvens som är proportionerlig till vad den drabbade har utsatts för, vilket är en hållning som flera respondenter har gett uttryck för. En av dessa är CC, som upplever att den rädsla som publiceringen medförde med tiden har avtagit, och att systemets upprättelse därmed varit tillräcklig. Dock nyanserar CC sitt resonemang genom att beskriva att det är skadans

allvarlighetsgrad som avgör vad som krävs för upprättelse:

CC: *Om jag fortfarande hade varit förföljd nu, då hade ju inte det här räckt för mig.*

En åsikt som flera respondenter framför är att det klandrade mediet kommer för lindrigt undan, eftersom publiceringen av klandret kan göras i skymundan:

EE: *När en person eller när ett medium har gjort ett så stort fel, som i det här fallet, så kan jag tycka att på samma sätt som att mitt namn kommer upp i stora rubriker tidigare så kan det få göra det den här gången också så det blir väldigt tydligt att "här gjorde vi faktiskt fel".*

I EE:s fall har publiceringen medfört stora konsekvenser för såväl privatlivet som arbetslivet. Någon som utsatts för en sådan typ av kränkning, särskilt om den sker i offentligheten, kan uppleva känslor av maktlöshet och skam. För att återfå sin värdighet krävs enligt den retributiva hållningen ett tydligt fördömande av kränkningen, vilket kan förklara varför EE vill se att publiceringen av klandret får lika stort utrymme som den ursprungliga artikeln.

AA delar EE:s bild av att den konsekvens mediet får genom klandret inte motsvarar den publicitetsskada som hen utsatts för:

AA: *Vad är att behöva skriva en rättelse i tidningen? Det är ju ingenting. Det är ju ingen konsekvens alls [...]. Kör man för fort och får tre fortkörningsböter blir man av med körkortet, stjäls man från arbetsgivaren blir man uppsagd omedelbart [...]. Man kan ju absolut tänka sig att det fanns ett lika bra system för journalister som har blivit fällda hos MO. Att de får en prick på journalistkortet helt enkelt och vid tre prickar så "aha då får man gå om journalisthögskolan lille vän om du ska fortsätta jobba för du har tydligen missat det här med objektivitet och sanning" [...]. Det hade väl varit ett rättvist system som hade känts bra för mig.*

Det AA uttrycker kan liknas vid Helmreichs "rättvisesklyfta". Vad MO definierar som upprättelse – det vill säga att klandret är ett erkännande av den felaktiga publiceringen och att mediet måste publicera klandret – är inte rättvist enligt AA. Hen önskar tydligare konsekvenser för journalisten, fastän detta inte skulle mildra den faktiska publicitetsskadan. AA ger uttryck för en bakåtblickande hållning, där konsekvensen har ett värde i sig och därmed kan skipa rättvisa. Detta överensstämmer med bilden av att en konsekvens för den som vållat skada antas kunna leda till emotionell tillfredsställelse. I detta fall blir AA inte tillfredsställd eftersom hen inte vet hur allvarligt mediet betraktar ett klander:

AA: *Jag kan ju svårligen tänka mig att det kommer upp på medarbetarsamtalet eller lönesamtalet, med den journalisten, "ja det här ser ju inte bra ut Nisse, du har ju blivit fälld här, det blir ingen löneökning för dig i år" [...]. Framför allt så vet vi andra inte vad som händer med journalister som blir fällda. Mer än att de får skriva en pinsam rättelse, men [...] på pressklubben kanske det bara är coolt, att ha tio stycken sådana, för då är man en badass, men vad vet jag.*

Sättet på vilket AA porträtterar den attityd journalister har till att bli klandrade – det vill säga att de rentav betraktar det som en underhållande merit – tyder på en uppfattning om att medier förminskar allvarlighetsgraden av en oetisk publicering, och därigenom förminskar AA:s upplevelse.

För AA finns det skäl att uppleva en känsla av förlorad status på grund av publiceringarna. AA beskriver att de sökresultat som numera kommer fram när man söker på hans namn på internet är kopplade till publiceringarna, vilket har skadat AA:s anseende och begränsat hans möjligheter att söka nytt arbete. Att den klandrade publiceringen inte medfört en motsvarande skada på journalistens anseende och status på arbetsplatsen upplevs av AA som en orättvis maktbalans.

7. 3. 3. 3. Den preventiva hållningen

Flera respondenter uttrycker att de skulle vilja veta hur redaktionen går vidare härnäst, det vill säga vilka konkreta åtgärder de vidtar i sitt arbete för att förebygga liknande övertramp. Även respondenter som anser sig ha fått upprättelse, exempelvis FF, menar att förebyggande åtgärder är en viktig aspekt som skapar trygghet och möjliggör ett återupprättat förtroende:

FF: Det här kan jag ju se som en arbetsplatsolycka, precis som det händer olyckor på en arbetsplats så händer här en olycka för tidningen [...], vad har de för åtgärder för att det inte ska hända en gång till?

FF betonar framför allt vikten av rutiner, och vill exempelvis veta hur journalisterna utbildas i medieetiska frågor, vilka samtal som förs på redaktioner och vilka allmänna åtgärder som vidtas. Detta går i linje med det som enligt Slobogin utgör preventiv rättvisa, det vill säga att konsekvensen i den här kontexten främst ska bestå av att förebygga nya klandervärda publiceringar.

Ett annat preventivt tankesätt som framkommer är att den som vållat skada ska få en konsekvens som fungerar avskräckande. Konsekvensen ska vara så pass kännbar att personen i fråga inte vågar upprepa handlingen. Både BB och FF resonerar exempelvis kring att den nuvarande expeditionsavgiften som det klandrade mediet ska betala inte är tillräckligt avskräckande, vilket FF belyser nedan:

FF: Det är inte mycket pengar, det är inte ens en månadslön för en journalist de betalar. Det är en sådan otroligt liten summa. Antingen höjer man den, att det grövsta klandret, att det blir märkbart, så att man inte gör det igen.

Även om AA främst ger uttryck för en retributiv hållning, det vill säga att konsekvensens främsta syfte är att markera att handlingen var fel, kan hans tanke om en “prick på journalistkortet” även ses som en preventiv åtgärd, i och med att journalisten då avskräcks från att upprepa handlingen. Utan avskräckande konsekvenser menar AA att klandret inte får

någon egentlig effekt, vilket hen illustrerar nedan genom ett fiktivt exempel på hur journalister i nuläget kan reagera när en publicering klandras:

AA: *“Ja, det var väl tråkigt för oss, nu går vi vidare och skriver en massa mer skit om folk som vi kan hitta på.”*

7. 4. Synen på det medieetiska systemet

Diskussionen kring vad som hade krävts för upprättelse leder in på hur det nuvarande medieetiska systemet är utformat och hur det fungerar. I följande avsnitt resonerar respondenterna kring hur systemet kan förbättras för att kunna erbjuda ytterligare upprättelse, samt eventuella förändringar som skulle kunna stärka systemet.

7. 4. 1. Systemets funktion

När man gör en anmälan till MO fyller individen i ett anmälningsformulär och beskriver vad som hänt. Anmälan måste göras av den som är direkt berörd av publiceringen, med undantag för om den berörde är minderårig. FF ifrågasätter detta, eftersom det medför en risk för att medieetiska övertramp förblir publicerade eller inte tas på allvar:

FF: *Då faller det lite i systemet för det finns ju faktiskt människor som inte har den förmågan, den möjligheten och den styrkan för det krävs ganska mycket styrka att sätta sig och skriva. Det tycker jag är fel, att någon annan inte skulle kunna anmäla en artikel som är helt åt helvete eller mediainslag som är förfärligt för det måste vara den det berör [...]. Nu kunde jag ju göra det som vårdnadshavare, men hade ■■■ varit 18 hade jag inte kunnat göra det. Och då hade artikeln funnits där.*

HH, som i sitt yrke är mer van vid att skriva formella handlingar och driva mer byråkratiska processer, menar att detta kanske underlättat för hen i anmälningsprocessen. CC, som däremot inte är van vid att skriva den typen av formella handlingar, ansåg att det var svårt att göra en anmälan och tog hjälp av en vän. Vidare upplevde CC att hen som anmälare inte gavs samma förutsättningar som mediet vad gäller att formulera sig i skriftväxlingen, något som gjorde hen omotiverad att fullfölja anmälan:

CC: *Jag upplevde det som lite begränsad plats att skriva på vad som hade hänt. [...] De fick väldigt mycket text och jag hade en liten ruta liksom, så kändes det. Så då struntade jag i det hela faktiskt, jag bara satt och grinade hemma vid köksbordet och tänkte att, det liksom förstärkte det som hade hänt. Tidningen fick möjlighet att svara i fri text men jag hade inte möjligheten att anmäla i fri text.*

En aspekt som CC blev förvånad över var att hens anmälan skickades direkt till mediet utan att hen fick möjlighet att utveckla sina formuleringar. Det gjorde att CC kände sig utlämnad till mediet, som fick möjlighet att från början skriva längre och mer utvecklade svar. CC

upplevde med andra ord att det inte fanns någon tydlig mellanhand mellan mediet och anmälaren. Hen hade väntat sig att få återkoppling från MO innan mediet kontaktades.

Även AA kritiserar anmälarens utsatthet i förhållande till mediet, och menar att MO hade kunnat vara mer stöttande i kommunikationen med mediet, som enligt AA har fler resurser att tillgå i den här typen av process:

AA: Var och en som blivit utsatt för en oförrätt får liksom klara sig bäst fan man vill själv. Och det är inte lätt att som enskild privatperson att, oavsett utbildningsnivå, fightas mot TV4:s jurister som skriver svar. Där finns det en stor brist, ett stort underläge för oss som hamnar i tidningar och tv.

Till skillnad från CC och AA upplever EE att MO har uppfyllt rollen som mellanhand, och menar att det varit bra att hen inte behövt ha någon direktkontakt med mediet. EE förlitar sig därmed på auktoritetens ingripande och förmåga att driva processen utifrån anmälarens intresse. Däremot ifrågasätter EE MO:s opartiskhet, då han är en del av branschen samtidigt som han som privatperson konsumerar nyheter:

EE: Medieombudsmannen är också väldigt färgad av det den personen har läst i media också. För att även om jag vet svar på hur jag ser på det, så har ju personen fortfarande en tolkning utifrån vad den har sett tidigare.

Vidare anser EE att MO gör en alltför ordagrann tolkning av den anmälda publiceringen, men att det som kan läsas mellan raderna också borde tas i beaktande vid MO:s bedömning:

EE: De gör ingen djupgående textanalys, vad är det egentligen som står här? Men journalisterna, de är ju utbildade och vet hur man skriver, så de vet exakt hur de ska formulera meningar och ord och vilka begrepp de kan använda för att de inte ska kunna klandras. Och där kan jag tycka att Medieombudsmannen behöver tänka kring det här, hur ser en vanlig människa på texten?

Även AA ifrågasätter MO:s neutralitet, men till skillnad från EE är AA mer kritisk till hur MO utför sitt arbete. AA upplever bland annat att MO särbehandlar större medier för att undvika konflikter med de stora mediehusen, och ställer sig därmed frågande till vems intressen MO värnar:

AA: Vad har vi en medieombudsman till? Är det för att vara snäll mot tidningarna eller är det faktiskt för att rätta fel och tillvarata allmänhetens intresse. Jag menar, likväl som medierna säger sig ha rätten och företrädesrätten att tolka verkligheten och rapportera åt allmänhetens vägnar så ska ju Medieombudsmannen någonstans, eller funktionen kanske vi ska säga, funktionen representerar medborgarna som har blivit utsatta för den här självupptagna nyheten som media står för. Så att det kanske togs lite för lite hänsyn till mig som individ och hur jag tycker och tänker och känner och mår.

AA upplever inte att MO uppfyller sin roll som allmänhetens representant i medieetiska frågor, det vill säga tar tillräcklig hänsyn till hens intressen som privatperson. Därmed anser AA inte att instansen uppfyller sitt syfte som ingripande auktoritet. Att AA:s förtroende för MO är relativt lågt kan förklara varför hen inte upplever systemet som tillfredsställande.

BB, å andra sidan, upplever ett starkt förtroende för MO, eftersom MO tog sin tid och hjälpte hen genom processen. Till skillnad från både AA och EE menar BB också att MO hade en djupare förståelse för fallet i fråga:

BB: Man känner så här, gud det här är liksom riktigt ansvarstagande människor som kan förstå nyanserna.

Även FF upplevde att MO bemötte hen med önskad respekt och förståelse, och lyfter den känslomässiga trygghet som MO:s professionalitet medförde. Att bli tagen på allvar stärkte förtroendet för att MO skulle kunna företräda FF gentemot mediet, och hjälpa hen att reparera skadan:

FF: Framför allt har det också varit lite skönt att kunna prata om det med andra som faktiskt förstår, alltså som kan driva en process i det och som inte bara "jaja men det var väl inte hela världen", för för oss var det hela världen, för oss var det som att, ja, helvetet rasade ju in på oss då.

7. 4. 2. Medieombudsmannens synlighet

Ett perspektiv som förekommer bland respondenter är att de före publiceringen inte visste om att MO fanns:

CC: Det tog mig typ två månader innan jag visste att det fanns en Medieombudsman [...]. Det förvånade mig att liksom en hel kommunikationsavdelning på [arbetsplatsen] inte vet att Medieombudsmannen finns.

Andra uppger att de känt till MO och dess funktion vagt, men påtalar ändå att möjligheten att anmäla klandervärda publiceringar borde vara mer välkänd bland allmänheten. För att uppnå detta har flera pekat på att MO skulle kunna arbeta mer aktivt med att sprida information om instansens existens och tillgänglighet, så att de som drabbas av en publicitetsskada vet vart de kan vända sig:

FF: Jag visste att de fanns, och jag visste inte riktigt hur systemet ser ut. Det är en ganska anonym funktion som finns i samhället, och det kan man ju se bara om man går in och tittar på deras sociala medier så gör de inte så mycket väsen av sig. De har i stort sett inga följare på Facebook, de har inga följare på LinkedIn så, på så sätt är det väldigt minimalt. De finns inte där folket finns, de visar inte att de finns, så där behöver man ha vetskap om att de finns för att kunna göra anmälningar.

Både FF och GG menar att MO:s begränsade synlighet gör att både förkunskaper och stort initiativ krävs av anmälaren. Däremot har båda haft erfarenhet av media genom sitt yrke, vilket underlättat för dem i anmälningsprocessen.

7. 4. 3. Tidsperspektivet

En del respondenter säger att de var beredda på att processen skulle ta tid, eftersom alla parter ska få uttala sig och det är först när den fasen är färdig som MEN kan fatta ett beslut. Dessa respondenter upplever inte tidsperspektivet av den medieetiska processen som något krävande. Andra respondenter menar dock att den långa tiden processen tog på olika sätt upplevdes som mer negativt:

EE: Det handlade om månader ibland innan vi fick någon respons. [...] Det påverkar ju personen på andra sidan väldigt mycket som inte heller kan släppa själva ärendet först man har fått någon form av utgång i det.

EE upplever att den utdragna processen påverkar hens mående och att det tidsmässiga avståndet till beslutet ökar. Därmed tar det längre tid att få upprättelse för de skador som publiceringen medfört. Även DD anser att processen varit för lång, men till skillnad från EE är tidsaspekten främst viktig för DD för att hen velat undersöka möjligheterna att ta fallet vidare juridiskt:

DD: Det enda som är tråkigt, det var att det tar så lång tid mellan anmälan och beslutet. Vilket ju också gör det ännu tråkigare när det man vill anmäla preskriberas om man vill gå vidare med det, inte med Medieombudsmannen för det har inte med lagen att göra, men till exempel om någon gör ett grovt förtal mot dig, så kan det vara bra att ha ett utslag från Medieombudsmannen, men om det redan är preskriberat så känns det rätt meningslöst.

FF är inte kritisk mot att processen tagit lång tid, men uttrycker en önskan om att få veta hur lång tid den kan förväntas ta och hur fallet utvecklar sig:

FF: Vi fick inte någon direkt återkoppling när beslut skulle tas, när man släpper iväg någonting i en process är det ganska skönt att veta var i processen är vi, hur lång tid tar det ungefär, och att man kan få ett "ja men vi vet att vi ska ha möte då och då".

7. 4. 4. Ekonomisk ersättning

Tidigare forskning har lyft frågan om ekonomisk ersättning kan bidra till en ökad känsla av upprättelse för anmälaren i det medieetiska systemet. Inom rättsväsendet är det praxis att skadestånd betalas ut till brottsoffer som kompensation för de skador som gärningen medfört. En av respondenterna menar att även det medieetiska systemet bör innefatta ekonomisk ersättning:

EE: *Det kan jag tycka är en självklarhet. Även om det är en väldigt liten del, men i mitt fall, när jag inte har något jobb kvar på grund av det här, då är en ekonomisk ersättning det absolut minsta jag tycker man kan begära utifrån utfallet som har blivit.*

EE:s resonemang grundar sig i ett retributivt tankesätt genom att konsekvensen för den som vållat skada ska motsvara skadan som lidits. EE är en av de respondenter som drabbats ekonomiskt på grund av de konsekvenser som publiceringen fått för arbetslivet, och vill därmed få ekonomisk upprättelse. EE:s resonemang förespråkar hur medieetiska frågor avgörs i USA, där en anmälare som får rätt i domstol får pengar för förlorad inkomst och eventuell emotionell skada. EE diskuterar dock om alla publicitetsskador ska kunna ge ekonomisk ersättning, eller om det endast bör gälla de anmälare som lidit ekonomiskt.

En annan respondent som lidit ekonomiskt av publiceringarna är AA, men hen menar trots detta att ekonomisk ersättning inte är något som krävs för upprättelse. Det viktigaste för AA är, som tidigare nämnts, att mediet får någon typ av konsekvens i sin verksamhet. Flera respondenter betonar att ekonomisk kompensation inte är nödvändigt för deras känsla av upprättelse, men de menar ändå att det kan vara aktuellt för systemet:

GG: *Det kan nog vara viktigt för vissa, om man lidit ekonomisk skada. Jag led ju ingen ekonomisk skada, jag led ju en emotionell och sorgmässig skada, både personligen men också för min döda [REDACTED]. Det finns inga pengar som ersätter det. Men hamnar du i en motsvarande situation där du då ekonomiskt lider av det, jo, då vore det ju naturligtvis av intresse såklart.*

Utifrån citatet ovan framgår det att GG ser på frågan om ekonomisk ersättning utifrån vilken typ av publicitetsskada det gäller. Eftersom hen inte lidit ekonomiskt saknar GG behovet av en motsvarande ersättning. Detta i kontrast till majoriteten av de tillfrågade brottsoffren i Dahlstrands studie från 2012, som anser att kränkingsersättning fyller ett "mycket stort behov" och kan betraktas som ett "plåster på såren". Även CC är inne på ett liknande spår som GG. Hen säger att hen inte ens övervägt tanken på ekonomisk ersättning, och att det inte skulle hjälpa hen att gå vidare:

CC: *Men inte att jag skulle ha något skadestånd eller någonting sånt, för det skulle inte hjälpa mig ändå, utan det enda som skulle hjälpa mig det var om den här artikeln inte fanns. Pengar skulle inte hjälpa mig med det alls.*

Till skillnad från CC upplever FF att den ekonomiska kompensationen skulle kunna ha ett symboliskt värde och, även om det inte ersätter skadan helt och hållet, åtminstone fungera som en viss lindring för att kunna gå vidare. Däremot menar FF att en symbolisk ersättning inte nödvändigtvis behöver bestå av pengar, men att det kan vara ett alternativ.

BB belyser problematiken med att det inte går att sätta ett värde på den publicitetsskada man utsatts för, i alla fall inte när respondenten i fråga inte har lidit ekonomisk skada. Detta för att det blir respondentens känslor och upplevelser en eventuell ersättning skulle sätta ett värde

på, och det menar BB inte riktigt går. Dessutom menar BB att en ekonomisk kompensation skulle behöva vara tillräckligt stor för att vara kännbar för mediet i fråga, det vill säga något som liknar "punitive damages" som i sig har en avskräckande funktion. Detta tror BB dock är svårt att kombinera med en skälig värdering av skadan. Detta i kontrast med Schultz argument om att ekonomisk ersättning blivit en vedertagen kompensation inom juridiken, och att det därmed bör kunna fungera som kompensation även för publicitetsskador. Schultz anser, liksom BB, att en publicitetsskada är oersättlig, men menar att den ekonomiska kompensationen i sig kan visa att individens integritet och värdighet respekteras.

CC tar upp risken med ekonomisk ersättning som en del av det medieetiska systemet. Hen menar att ekonomisk ersättning i fall av klander skulle kunna bli ett incitament för att anmäla på felaktiga grunder, då syftet med anmälan skiftar från att få upprättelse till att anmälaren ska kunna tjäna pengar på klandrade publiceringar:

CC: Jag tycker att det är svårt därför att det är, om man ser på USA så är det ju det som driver alla att anmäla och alla anmäler allting. Det är ungefär samma sak med sjukvården, att hur många skulle inte anmäla saker som hade hänt inom vården om det inte är för att få ekonomisk ersättning.

CC hännyftar i citatet ovan till hur medieetiska frågor avgörs i USA, där den som utsatts kan få rätt till ekonomisk upprättelse i domstol genom att stämma det felande mediet för förtal. Där är den upprättelse som systemet erbjuder främst ekonomisk, och blir därigenom den största motiveringen till att anmäla en medieetisk felaktighet.

7. 4. 5. Självreglering eller statlig reglering

Det kan antas ligga i mediernas intresse att upprätthålla en god etik, varför det finns förtroende för ett självreglerande system. Det innebär att endast de medier som frivilligt anslutit sig till det medieetiska systemet behöver vara en del av det. Men det finns medier som valt att inte ansluta sig och därmed inte behöver ta hänsyn till publicitetsreglerna. Detta leder in på diskussionen om huruvida medieetiska frågor bör omfattas av juridisk lag, något som FF anser vore bra:

FF: Ja, jag hade tyckt det. Hade det varit möjligt att stämma [tidningen], alltså stämma dem på riktigt, så hade jag gjort det. Jag hade tyckt att det hade varit, speciellt när det drabbar privatpersoner, så tycker jag att det skulle vara med.

FF reflekterar samtidigt kring att det skulle vara svårt i praktiken, och att det nuvarande systemet fyller en demokratisk funktion som måste värnas. En juridisk reglering av medieetiska frågor skulle därmed gå emot tryck- och yttrandefrihetsgrundlagarna:

FF: Det är en sådan skör balansgång, hur gör man med det då om vem som helst ska kunna stämma tidningar till höger och vänster? Det är svårt också för vi vill ha yttrandefrihet, vi

vill ha fria tidningar, vi vill ha den möjligheten i Sverige. Det är ju grundlagsskyddat och något av det finaste vi har.

Även HH lyfter problematiken kring att reglera medieetiska frågor juridiskt. HH menar att det skulle bli svårt att bygga upp nya lagar utifrån medieetik då det i flera av dessa fall blir svårt för en domstol att bedöma vad som är etiskt rätt och fel:

HH: Jag tror det är svårt det här med tolkningsfrågor, nej men, ja, är inte det här bra då? Jag skulle väl inte må bättre för att någon annan skulle ha blivit misstänkt för ett brott och dömd för att man har missuppfattat mig. Det känns lite konstigt.

I citatet ovan framgår att HH inte delar andra respondenters retributiva hållning, eftersom hen menar att konsekvenser för mediet inte skulle göra HH mer tillfredsställd med utfallet. HH är också inne på att de etiska övertramp som MO och MEN prövar inte uppfyller kraven för att kunna bedömas som brott, då det både skulle krocka med existerande lagstiftning som exempelvis yttrandefrihetsgrundlagen och vara svårbedömt. Samtidigt menar HH att de fall där det vore aktuellt med en juridisk process är de fall som idag redan betraktas som brott, exempelvis förtal.

Både CC och EE ställer sig positiva till att fall där media spridit felaktig information bör omfattas av lag. Då de genomgående benämner de medieetiska övertrampet som "förtal" är det dock svårt att tolka huruvida de menar att de utsatts för förtal i juridisk mening – det vill säga det som redan är ett brott – eller om det endast är ett ord de använder för felaktig information. I vilken utsträckning andra medieetiska övertramp ska omfattas av lag framgår inte eftersom de endast resonerar kring sina egna fall.

Vidare funderar flera respondenter över MO/MEN:s ställning i samhället och vilket inflytande instansen har över medierna som har anslutit sig till de frivilliga publicitetsreglerna. DD ifrågasätter bland annat att medier inte tvingas att ta bort felaktig information som har klandrats i publiceringen. Hen menar att MO:s makt över hur mediet hanterar klandret, exempelvis gällande hur publiceringen av klandret utformas, inte är tillräckligt stor. DD säger inte uttryckligen att medieetiska frågor därmed ska rymmas under juridisk lag, men önskar ändå att MO hade större inflytande över de klandrade medierna:

DD: Det är lite tråkigt att inte den makten finns, att de måste ta bort det som är fel i artikeln eller ändra i artikeln, det är synd [...]. Om man nu har gjort ett jättegrovt övertramp, så borde man inte få lov att fortsätta göra det.

AA och EE gör en liknande reflektion om MO:s makt. AA jämför med Reklamombudsmannen, vars beslut enligt AA:s uppfattning är mer styrande än MO:s. Även om det finns riktlinjer för hur medier ska publicera klandret, exempelvis att publiceringen ska ske på "väl synlig plats", har MO begränsade möjligheter att påverka de fall då medier inte följer dessa riktlinjer. MO kan endast anmärka på hur mediet har skött publiceringen av

klandret, men om mediet inte följer MO:s anmärkningar kan MO inte göra något åt det. Därmed menar AA att konsekvenserna för det klandrade mediet förlorar sitt värde:

AA: Ja, jag är väl ganska positivt inställd egentligen till en självreglerande företeelse, på många sätt [...]. Så att det är väl snarare så att Medicombudsmannen är för tandlöst då i såna fall.

8. Diskussion och slutsatser

I följande avsnitt förs en diskussion kring studiens viktigaste resultat, samt de samband vi sett och de slutsatser vi dragit. Därutöver föreslår vi potentiella riktningar för framtida forskning inom det medieetiska området, utifrån vad som kan komplettera studiens resultat.

8. 1. Konsekvenser av publiceringen

Hur publicitetsskadorna har tagit uttryck har varierat beroende på om respondenten har blivit omskriven som privatperson eller i sitt yrke. En genomgående aspekt som framkommit bland respondenterna är att publiceringen påverkat fleras mående negativt, där vissa fick allvarigare konsekvenser från publiceringen, exempelvis påverkades privatlivet genom att respondenten fick svårt att distansera sig från publiceringen. En annan faktor som framkommer är att familj och närstående också drabbades av publiceringen, där några respondenter fick utstå hot från främlingar som tagit del av publiceringen.

Gällande arbetslivet har respondenterna uppgett att publiceringen påverkat sociala relationer, bland annat med arbetskollegor och chefer. En del har noterat att arbetskollegor tagit avstånd, samt att det i omgivningen spridits rykten om hur respondenten agerar i sitt arbete, varpå känslor av ensamhet och utsatthet har uppkommit. De som blivit utpekade med namn har beskrivit att deras rykte och anseende skadats, då publiceringen är det första som kommer upp när man söker på respondentens namn. Detta i sin tur har lett till att två respondenter upplever att de fått svårare att få nya tjänster. Flera har även beskrivit att uppgifter om dem har spridits på internet och nått en bredare allmänhet än de som främst drabbats som privatpersoner, vilket medfört konsekvenser för dem även i privatlivet.

Det går att konstatera att publiceringens påverkan på respondenternas privat- och arbetsliv på vissa punkter går hand i hand. Även de som främst påverkats i arbetslivet kan i vissa fall även ha påverkats privat, och vice versa. Personer som utsätts för publicitetsskada kommer att reagera olika, och en person som utsätts för vad som anses vara ett mildare etiskt övertramp kan påverkas lika mycket eller mer i sitt privat- och arbetsliv än någon som utsätts för ett grövre etiskt övertramp. Ett samband som framträtt är att de som drabbats i arbetslivet tycks få mer konkreta konsekvenser av publiceringen, som att bli utköpt eller avstängd från sitt arbete, medan konsekvenserna för dem som drabbats privat inte är lika konkreta, eftersom de främst tar känslomässiga uttryck.

Respondenternas bild av media i allmänhet har inte förändrats avsevärt på grund av publicitetsskadan, men de flesta upplever ett minskat förtroende för det specifika klandrade mediet. Flera lyfter att de kommer att vara betydligt mer vaksamma om de medverkar i media framöver.

8. 2. Konsekvenser av klandret

Beroende på hur respondenterna påverkats i privatlivet och arbetslivet har de olika inställning till klandret. Två respondenter uppgav att klandret haft liten till ingen påverkan på deras privatliv då det inte väger upp för det man utsatts för. Andra respondenter resonerade i stället hur klandret innebär en bekräftelse att man hade rätt och att klandret blir ett sätt att kunna lämna händelsen bakom sig och gå vidare.

För de respondenter som har fått sitt yrkesmässiga anseende skadat, har klandret inte vägt lika tungt. Detta eftersom de fortsatt upplever att rykten om dem spridits på internet, samt har svårt att få nya tjänster, varför situationen beskrivs som oförändrad. En av respondenterna, som det också spreds rykten om, har däremot upplevt att klandret medfört viss förbättring i arbetslivet. Klandret har framför allt lett till att omgivningens inställning, som initialt försatte respondenten i en utsatt position, har förändrats och att rykten om hen har minskat.

Den främsta kritiken som riktas mot mediernas publiceringar av klandret gäller att de lett till ny, oönskad uppmärksamhet till ursprungspubliceringen, och därmed den information som anmälaren strävat efter att tillbakavisa. Vi har observerat ett samband mellan vilken typ av rättvisa som respondenten förespråkar och huruvida man är nöjd med klandret. De respondenter som lutar åt en retributiv hållning har överlag varit mer kritiska gällande klandret, då de anser att det saknat konsekvenser och inte resulterat i det tillbakavisande av de felaktiga uppgifterna som respondenten förväntat sig. I kontrast till detta står de respondenter som har en mer reparativ hållning, vilka är mer tillfreds med klandret då det fungerar som en tillkännagivande att mediet agerat felaktigt.

8. 3. Synen på upprättelse

Flera av respondenternas definition av upprättelse går i linje med vad MO menar är upprättelse, vilket har gjort att de till högre grad än andra anser sig ha fått upprättelse. Bland annat har de lyft upp att de vill ha ett erkännande av att skadan har skett och en dementi av den felaktiga informationen. De menar att upprättelse uppnås då den egna uppfattningen, det vill säga att publiceringen är felaktig och vållar skada, blir bekräftad. De framhåller att upprättelse är då en auktoritet ingriper och talar om vad som är rätt och fel, vilket för många ger en tyngd i utfallet och leder till en starkare känsla av upprättelse.

Bland respondenterna har vi inte kunnat se någon tydlig tendens mot att den som påverkats "värst" av publiceringen har upplevt minst upprättelse. Detta dels eftersom alla påverkas på olika sätt av liknande publicitetsskador, dels eftersom det är svårt att bedöma vilken publicitetsskada som kan betraktas som den grävsta. Huruvida respondenten anser sig ha fått upprättelse tycks snarare bero på individens tidigare inställning till media och den personliga uppfattningen om vad rättvisa innebär. Flera respondenter menar att den upprättelse som systemet erbjuder skulle kunna bli större genom vissa åtgärder. Även om respondenterna ger uttryck för en blandning av olika hållningar, är det möjligt att särskilja och kategorisera de

flesta önskemålen utifrån de olika hållningarna, då de tenderar att spegla resonemang som återfinns i reparativ, retributiv eller preventiv rättvisa.

De respondenter som främst ger uttryck för en reparativ hållning saknar framför allt någon typ kompensation från mediet. Denna kompensation skulle antingen kunna vara materiell, exempelvis en ekonomisk ersättning som återställer en eventuell ekonomisk skada eller fungerar som "plåster på såren", eller vara mer av en symbolisk kompensation, i form av en personlig, genuin ursäkt som tyder på ansvarstagande och medvetenhet från mediets sida. För dessa respondenter tycks kompensationen kunna utgöra en del i en försonings- och förlikningsprocess, som utan kompensation saknar tydligt avslut. Bland respondenterna är det framför allt de som lutar åt en reparativ hållning som i högsta grad upplever sig ha fått upprättelse, men det är tydligt att en ursäkt eller ersättning, eller en annan typ av försök till moralisk reparation, ytterligare skulle bidra till respondentens möjlighet att gå vidare och lägga händelsen bakom sig. Mediets publicering av klandret, vilken i vissa fall endast upplevs vara utformad efter minimikraven, utgör för de flesta inte tillräcklig moralisk reparation eftersom initiativ och genuinitet från mediets sida saknas.

De respondenter som förespråkar en retributiv hållning menar att den rättvisa som det medieetiska systemet erbjuder i dag saknar tillräckliga konsekvenser för mediet, vilket hade krävts för att uppleva någon form av rättvisa efter det respondenten har fått utstå. Hur dessa konsekvenser ska se ut skiljer sig dock mellan olika respondenter. En av respondenterna menade att rättelsen som mediet i dagsläget behöver publicera är en för lindrig konsekvens, och anser att klandret borde vara lika stort och få lika mycket plats som ursprungsartikeln. En annan respondent med retributiv hållning förespråkade i stället någon form av konsekvens för den som låg bakom artikeln, det vill säga journalisten i fråga, så att den individ som gjort fel också får en konsekvens. Ett samband som kan påvisas är att de respondenter som fått mer konkreta konsekvenser av publiceringen, vill att mediet ska få en motsvarande, konkret konsekvens. Publiceringen påverkade dessa respondenters anseende, rykte eller säkerhet, och vill att mediet ska förstå konsekvenserna som de utsatts för. Därutöver kan upplevelsen av förödmjukelse och social utsatthet ha motiverat ett känslomässigt behov av att mediet ska få starkare konsekvenser, och att detta är en förutsättning för upprättelse.

Det som ovan påvisats, att respondenterna önskar erhålla en ursäkt från mediet eller att mediet självt mottar konsekvenser, går i linje med vad Dahlstrands svarspersoner i studien från 2012 menar behövs för att upprättelse ska uppnås. Majoriteten uppgav att en ursäkt eller rättelse är viktigt för känslan av upprättelse, medan 44 procent önskade se att medieföretaget drabbas av en kännbar påföljd. Att en samstämmighet har påvisats, trots att studierna skiljer sig åt gällande metod och tidsperiod, stärker vår studies externa validitet.

De respondenter vars svar speglar den preventiva hållningen betonar att upprättelse uppnås, eller förstärks, genom förebyggande åtgärder, som gör att mediet i fråga inte begår samma misstag igen. En av respondenterna förespråkar att detta sker genom att mediet upprättar och vidtar åtgärder, det vill säga stärker och påminner om riktlinjerna på redaktionen, medan en annan respondent menar att det bäst uppnås om de som vållat skada får en avskräckande

konsekvens. De som förespråkar det senare intar delvis en retributiv hållning, men här är syftet med konsekvenserna främst att medierna inte ska upprepa samma misstag. De respondenter som menar att preventiva konsekvenser saknas upplever inte att det medieetiska systemet i dag har gett dem upprättelse, då klandret inte upplevs som tillräckligt avskräckande.

Den konsekvens ett klander medför ligger i linje med den retributiva hållningen, exempelvis publiceringen av klandret, vilket kan ses som ett offentliggörande av att ett fel begåtts, och att en professionell auktoritet ingripit. Därmed väcks frågan om varför de respondenter som intar en mer retributiv hållning anser sig ha fått upprättelse i lägre grad än de som har en mer reparativ syn. De senare tycks, trots sina önskemål, vara mer benägna att förlika sig med utfallet, vilket kan tänkas bero på en stark önskan om att kunna lämna händelsen bakom sig och gå vidare. Varför respondenterna som intar en mer retributiv hållning däremot är mer kritiska mot utfallet kan tänkas bero på att systemet, trots att det har vissa retributiva inslag, uppfattas som för tamt. Detta eftersom dessa respondenter upplever att medierna åtnjuter en för stor frihet inom systemet, i och med att de själva kan bestämma ungefär till vilken grad det låter sig påverkas av att bli klandrat. Fastän det klandrade mediets expeditionsavgift till MEN är högre vid den grövsta nivån av klander är den upprättelse som anmälaren får samma oavsett vilken allvarlighetsgrad klandret faller under. Detta kan ytterligare förklara att en del av respondenterna önskar mer av upprättelsen än vad systemet kan erbjuda. Därmed ställer vi oss frågan: om en publicering kan anses ge en större publicitetsskada än en annan, borde inte även åtgärderna för att ge upprättelse spegla detta?

8. 4. Synen på det medieetiska systemet

Något som framkommit av respondenternas svar är upplevelsen av att det är relativt krävande att göra en anmälan, eftersom det kan innebära en både tids- och känslomässig påfrestning. Därigenom betonar respondenterna vikten av att MO finns där och stöttar anmälaren i sin process. Vad gäller hur lång tid den medieetiska processen tar har det framkommit att en del av respondenterna ser den som krävande, medan andra inte gör det. De förstnämnda menar framför allt att tiden är viktig för att anmälaren ska ha kraft till att genomgå hela processen.

Förtroendet för MO som auktoritet kan tänkas ha stor betydelse för huruvida ett utslag från MEN betraktas som tillfredsställande eller inte. Utifrån resultatet är det möjligt att konstatera att det finns två motsatta uppfattningar om huruvida MO erbjuder tillräckligt stöd. Den ena uppfattningen är att MO utgör en välfungerande mellanhand som stöttar anmälaren i kommunikationen med mediet, vilket skapar en trygghet och i sin tur ett förtroende. Denna grupp anser sig i högre grad ha fått upprättelse, vilket sannolikt kan bero på att en positiv inställning till systemet som instans gör det lättare att acceptera den upprättelse som det kan erbjuda. Enligt den andra uppfattningen brister MO i sin auktoritet gentemot medierna, vilket gör att anmälaren känner sig utlämnad att hantera processen på egen hand och själv bemöta argumenten från medierna som redan har ett maktmässigt övertag. Ett lågt förtroende för MO/MEN medför sannolikt även ett lägre förtroende för utslaget, varför dessa respondenter upplever att mer hade krävts för upprättelse.

Flera respondenter uppgav att de inte kände till MO/MEN innan det blev aktuellt att anmäla publiceringen. Även respondenter som uppger att de kände till MO menar att de inte visste hur det medieetiska systemet faktiskt fungerade innan de gjorde anmälan. Dessutom var det respondenter med kopplingar till journalistbranschen som lyfte MO:s bristande synlighet, vilket tyder på ett allvarigare problem. Bristande kunskap om MO, både inom och utanför journalistbranschen, kan innebära en risk för att publiceringsreglerna inte beaktas i tillräcklig mån, och att medieetiska övertramp inte upptäcks då den berörda inte vet om att man kan anmäla en publicering. Att det därutöver endast är den som är berörd som kan göra en anmälan, vilket lyfts av en respondent, väcker frågan om det finns klandervärda publiceringar som aldrig uppmärksammas eller åtgärdas. Kan ett skyddsnet, tänkt att fånga upp den som utsatts för en oetisk handling, fungera om det finns en stor risk att vissa fall aldrig fångas upp?

Frågan om systemet ska erbjuda ekonomisk ersättning varierar beroende på vad respondenten anser är viktigt och vilka publicitetsskador som respondenten drabbats av. Flera respondenter uttrycker att ekonomisk ersättning inte skulle ha lett till en starkare känsla av upprättelse för dem, men pekar på att den ändå kan fylla en viktig funktion för dem som har lidit ekonomiskt. En av respondenterna som har drabbats ekonomiskt och som menar att ekonomisk ersättning skulle öka känslan av upprättelse, är en av de som genomgående ger uttryck för en retributiv hållning. Som tidigare nämnts är de som intar en retributiv hållning mer kritiska till systemet i helhet, varför de önskar något mer än vad som erbjuds i systemet idag, exempelvis ekonomisk ersättning för den som lidit ekonomiskt. Även de som intar ett reparativt tankesätt menar att ekonomisk ersättning kan vara viktig, men till skillnad från den retributiva hållningen framhåller de dess symboliska värde snarare än summan i sig. Här betraktas den ekonomiska ersättningen som en viktig komponent, genom vilken individen finner försoning. Men denna försoning behöver inte nödvändigtvis uppnås genom materiella värden, varför frågan om ekonomisk ersättning inte ses som aktuell bland de respondenter som inte lidit ekonomisk skada.

Gällande frågan om medieetik bör vara statligt reglerad, med andra ord omfattas av svensk lag, ställde sig vissa respondenter positiva till detta. Några av dessa nyanserade dock sina svar med reflektioner kring tryck- och yttrandefrihetsgrundlagarna och svårigheterna med att dra gränser för fri media. Bland respondenterna fanns med andra ord en förståelse för varför systemet är självreglerande. Dessa respondenter ansåg därmed att ett självreglerande system fyller ett syfte, men att det finns aspekter av det som kan förbättras, varpå de reflekterade kring om detta skulle vara möjligt med någon typ av lagstiftning.

De resonemang som har förts av de respondenter som förespråkar en mer statligt reglerad medieetik, går i linje med hur de medieetiska systemen i Danmark och USA är utformade. Dansk medieetik fungerar på liknande sätt som i Sverige, med skillnaden att de motsvarande etiska reglerna i stället är juridiska lagar, medan amerikanska mediefrågor avgörs av domstol. Respondenternas svar utgjordes främst av reflektioner som pekade på svårigheten med att omsätta statligt medieetisk reglering i praktiken. Detta belyser det problem som även lyfts i

tidigare forskning: att det är svårt, om inte omöjligt, att skapa ett medieetiskt system som inte begränsar media i för hög utsträckning, men samtidigt erbjuder tillräcklig upprättelse för alla som drabbats av en publicitetsskada.

8. 5. Resultatvaliditet

Som tidigare nämnts i metodavsnittet kan studiens begreppsvaliditet betraktas som hög. Detta eftersom studiens syfte och frågeställningar har operationaliserats till underteman och konkreta frågor som sammantaget kunnat användas för att samla in relevant material som i sin tur kunnat besvara forskningsfrågorna. De teman som har utvecklats i och med studien, och som även analysen har kretsat kring, är aspekter av de teoretiska begrepp som återfinns i syftet, varför de bör ses som valida operationaliseringar. Med andra ord har vi, genom att applicera det insamlade materialet under de teman, kunnat angripa vårt formulerade syfte på olika sätt och kunnat uppvisa en nyans.

Vi kan, som tidigare nämnts, inte göra anspråk på att generalisera resultaten från studien, i och med att det är en kvalitativ undersökning med ett litet urval. Vid denna typ av studie är det ofrånkomligt att ett annat urval skulle kunna ge helt andra svar. Sannolikt skulle liknande perspektiv dyka upp, men det kan inte uteslutas att även nya perspektiv skulle framkomma. Gemensamt för all forskning som genomförs genom samtalsintervjuer är att endast intervjupersoner som tackat ja till att medverka bidrar till kunskapen på området. Vad detta innebär för resultatet är svårt att dra slutsatser om, eftersom orsakerna till att de som medverkat valt att göra detta är okända, liksom orsakerna till att de som inte valt att medverka gjort detta val. Det viktigaste är att de som faktiskt medverkar består av representanter från den relevanta gruppen, i det här fallet anmälare som fått rätt hos MEN. Eftersom vi är ute efter den subjektiva upplevelsen är alla perspektiv lika viktiga, varför samtliga respondenters erfarenheter är relevanta för studien.

Vidare har vi delvis kunnat jämföra vår studies resultat med tidigare forskning i ämnet, dock endast med en studie av kvantitativ karaktär. Fastän vi inte kan jämföra vårt resultat med studier som haft en liknande metod, anser vi att reliabiliteten är relativt hög i och med att samtliga slutsatser vi dragit har täckning i det insamlade materialet och i den applicerbara delen av tidigare forskningen. Med detta i beaktande är resultatvaliditeten så pass hög som den kan vara, varför vår studie kan bidra med ny kunskap på det relativt utforskade området, och peka på relevanta riktningar för vidare forskning.

8. 6. Vidare forskning

Den största problematiken som framkommit i studien är att uppfattningen om vad upprättelse innebär är mycket individuell. Med andra ord är det svårt, om inte omöjligt, att utforma ett medieetiskt system som tillmötesgår samtliga anmälares behov och krav. I vårt arbete har det stora fokuset legat på anmälares perspektiv. Studien har lyft olika aspekter gällande vad anmälares anser krävs för att få upprättelse, varpå det blir nödvändigt att vända perspektivet och undersöka hur journalister och publicister ser på de åsikter som framkommit, och hur de

skulle bemöta de brister som studien identifierat. Hur resonerar journalister och publicister kring att medier exempelvis skulle kunna få större konsekvenser för medieetiska övertramp, eller att medieetiken skulle regleras juridiskt? Har den enskildes åsikter inflytande över branschens uppfattning om hur systemet bör utformas? Och därutöver, är den enskildes önskemål realistiska?

Resultatet från en kvalitativ studie om ett outforskat ämne kan som tidigare nämnts bidra till att identifiera kategorier och variabler för vidare kvantitativ forskning. Utifrån de perspektiv som framkommit i denna undersökning är det därmed möjligt att ta fram en enkätundersökning för att se vilka perspektiv och hållningar som är vanligast bland anmälare. Detta hade möjliggjort en generalisering av hur det medieetiska systemet uppfattas av dem som har erfarenhet av det, och ta reda på vilka förbättringar som anmälaren önskar se.

Därutöver skulle en sådan enkätundersökning kunna användas för att kartlägga uppfattningarna från en längre period tillbaka, och därmed resultera i en bild av hur allmänhetens uppfattning av det medieetiska systemet har förändrats sedan det kom att omfatta fler medietyper. Detta skulle kunna ge en uppfattning om huruvida omarbetningen till MO/MEN har lett till de positiva effekter som var dess syfte.

Referenser

Allais, Lucy. (2008). Social Justice and Retributive Justice. *Social Dynamics*, 34(2), 128–139. doi: 10.1080/02533950802278497

Beyleveld, Deryck & Brownsword, Roger. (2019). Punitive and preventive justice in an era of profiling, smart prediction and practical preclusion: three key questions. *International Journal of Law in Context*, 15, 198–218 doi:10.1017/S1744552319000120

Dahlstrand, Karl. (2012). *Kränkning och upprättelse: En rättssociologisk studie av kränkningens ersättning till brottsoffer*. (Lund Studies in Sociology of Law, 39).

[Doktorsavhandling, Lunds universitet]. LUBsearch.

<https://www.lu.se/lup/publication/9a4aa4e1-b9a7-4f8a-a341-93eb5bd00801>

Dahlstrand, Karl. (2016). Bra regler men dålig tillämpning – en enkätstudie om pressetik och publicitetsskador. I L. Truedsson (Red.), *Rätta på riktigt – om upprättelse och rättelse i medier* (s.26–52). Institutet för mediastudier.

Dahlstrand, Karl & Bergwall, Peter. (2022). *Kränkning och upprättelse: En replikation av en rättssociologisk enkätstudie*. (1 uppl.). (Research report of Sociology of Law, 2022:01).

Rättssociologiska institutionen, Lunds universitet.

<https://portal.research.lu.se/sv/publications/kr%C3%A4nkning-och-uppr%C3%A4ttelse-en-replikation-av-en-r%C3%A4ttssociologisk-e>

Ekström, Mats, & Johansson, Bengt. (2019). Inledning. I M. Ekström, & B. Johansson (Red.), *Metoder i medie- och kommunikationsvetenskap* (s. 11–23). Studentlitteratur.

Ekström, Mats, & Larsson, Larsåke. (2019). Kvalitativa intervjuer. I M. Ekström, & B. Johansson (Red.), *Metoder i medie- och kommunikationsvetenskap* (s. 101–129). Studentlitteratur.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Towns, Ann, & Wängnerud, Lena, (2017). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Wolters Kluwer.

Franklin, Marc A. (1980). Winners and losers and Why: A Study of Defamation litigation. *Law & Social Inquiry*, 5(3), 457–500. doi: 10.1111/j.1747-4469.1980.tb00857.x

Goodstein, Jerry & Butterfield, Kennet D. (2010). Extending the Horizon of Business Ethics: Restorative Justice and the Aftermath of Unethical Behavior. *Business Ethics Quarterly*, 20(3), 453–480. doi: 10.5840/beq201020330

Green, Stuart P. (2015). Vice Crimes and Preventive Justice. *Criminal Law and Philosophy*, 9 (3), s. 561 – 576. doi: 10.1007/s11572-013-9260-7

Helmreich, Jeffrey. (2015). The Apologetic Stance. *Philosophy & Public Affairs*, 43(2), 75–108. doi: 10.1111/papa.12053

Journalistförbundet. (u.å.). *Spelregler för press, radio och tv*. Hämtad 2023-10-15 från <https://www.sjf.se/yrkesfragor/yrkesetik/spelregler-press-radio-och-tv>

Journalistförbundet. (2021, 17 november). *Publicitetsregler*. Hämtad 2023-11-16 från <https://www.sjf.se/yrkesfragor/yrkesetik/spelregler-press-radio-och-tv/publicitetsregler>

Kenyon, Andrew. T & Marjoribanks, Tim. (2008) The future of “responsible journalism”: Defamation law, public debate and news production. *Journalism Practice*, 2 (3), 372–385. doi: 10.1080/17512780802281107

von Krogh, Torbjörn. (2017). Sweden: A long history of media accountability adaptation. I T. Eberwein, S. Fengler, & M. Karamasin (Red.), *The European Handbook of Media Accountability* (s 251–258). Routledge.

Kvale, Steinar, & Brinkmann, Svend. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur.

Medieombudsmannen. (u.å.a). *Årsberättelse 2022*. <https://medieombudsmannen.se/app/uploads/2023/03/mo-och-men-arsberattelse-2022.pdf>

Medieombudsmannen. (u.å.b). *Från anmälan till beslut – så går det till*. Hämtad 2023-11-10 från <https://medieombudsmannen.se/det-har-ar-medieombudsmannen/fran-anmalan-till-beslut-sa-gar-det-till/>

Medieombudsmannen. (u.å.c). *Medieetikens historia*. Hämtad 2023-09-19 från <https://medieombudsmannen.se/medieetiken-historia/>

Medieombudsmannen. (u.å.d). *Mediernas Etiknämnd fattar de avgörande besluten*. Hämtad 2023-11-27 från <https://medieombudsmannen.se/det-har-ar-medieombudsmannen/mediernas-etiknamnd-fattar-de-avgorande-besluten/>

Medieombudsmannen. (u.å.e). *MO i korthet*. Hämtad 2023-12-13 från <https://medieombudsmannen.se/>

Medieombudsmannen. (u.å.f). *Så fungerar MO-systemet*. Hämtad 2023-12-13 från <https://medieombudsmannen.se/det-har-ar-medieombudsmannen/sa-har-jobbar-medieombudsmannen/>

Medieombudsmannen. (2022a, 1 juli). *Mediernas Etiknämnd klandrar Samnytt för utpekande*.
<https://medieombudsmannen.se/beslut/mediernas-etiknamnd-klandrar-samnytt-for-utpekande/>

Medieombudsmannen. (2022b, 22 november). *Aftonbladet klandras för anklagelser om miljonbedrägeri*.
<https://medieombudsmannen.se/beslut/aftonbladet-klandras-for-anklagelser-om-miljardbedrageri/>

Medieombudsmannen. (2022c, 24 oktober). *Sveriges Radio Sameradion klandras för felaktiga uppgifter om en polis*.
<https://medieombudsmannen.se/beslut/sveriges-radio-sameradion-klandras-for-felaktiga-uppgifter-om-en-polis/>

Medieombudsmannen. (2023a, 21 mars). *Nyheter Idag klandras för påståenden om “fejkad nazistskandal”*.
<https://medieombudsmannen.se/beslut/nyheter-idag-klandras-for-pastaenden-om-fejkad-nazistskandal/>

Medieombudsmannen. (2023b, 21 mars). *Skaraborgs Läns Tidning brast i att ge utpekad möjlighet till bemötande*.
<https://medieombudsmannen.se/beslut/skaraborgs-lans-tidning-brast-i-att-ge-utpekad-mojlighet-till-bemotande/>

Medieombudsmannen. (2023c, 21 mars). *Expressen frias för rapportering om påstådd “nazistskandal”*.
<https://medieombudsmannen.se/beslut/expressen-frias-for-rapportering-om-pastadd-nazistskandal/>

Medieombudsmannen. (2023d, 21 mars). *Mediernas Etiknämnd friar Aftonbladet för rapportering om påstådd “nazistskandal”*.
<https://medieombudsmannen.se/beslut/mediernas-etiknamnd-friar-aftonbladet-for-rapportering-om-pastadd-nazistskandal/>

Medieombudsmannen. (2023e, 10 maj). *Tandläkartidningen klandras – avdelningschef fick inte bemöta kritik*.
<https://medieombudsmannen.se/beslut/tandlakartidningen-klandras-avdelningschef-fick-inte-bemota-kritik/>

Medieombudsmannen. (2023f, 21 mars). *Ystads Allehanda klandras för att ha pekat ut affärsman som brottslig*.
<https://medieombudsmannen.se/beslut/ystads-allehanda-klandras-for-att-ha-pekut-ut-affarsman-som-brottslig/>

Medieombudsmannen. (2023g, 20 september). *Aftonbladet klandras för att ha pekat ut politiker som "aktiv nazist"*.

<https://medieombudsmannen.se/beslut/aftonbladet-klandras-for-att-ha-pek-ut-politiker-som-aktiv-nazist/>

Medieombudsmannen. (2023h, 23 oktober). *Hallandsposten klandras för grovt brott mot god publicistisk sed vid rapportering om en våldtäkt*.

<https://medieombudsmannen.se/beslut/hallandsposten-klandras-for-grovt-brott-mot-god-publicistisk-sed-vid-rapportering-om-en-valdtakt/>

Medieombudsmannen. (2023i, 10 maj). *Tidningen Allas klandras för att grovt ha brutit mot god publicistisk sed*.

<https://medieombudsmannen.se/beslut/tidningen-allas-klandras-for-att-grovt-ha-brutit-mot-god-publicistisk-sed/>

Muenster, Bettina, & Lotto, David. (2010). The Social Psychology of Humiliation and Revenge. I Strozier, C. B., Terman, D. M., Jones, J. W., & Boyd, K. A. (Red.) *The Fundamentalist Mindset* (s. 71–79). Oxford University Press.

Okimoto, Tyler G., Wenzel, Michael, & Feather, Norman T. (2012). Retribution and Restoration as General Orientations towards Justice. *European Journal of Personality*, 26(3), 255–275. doi: 10.1002/per.831

Osgood, Jeffrey. (2017). Is revenge about retributive justice, deterring harm, or both? *Social and Personality Psychology Compass*, 11(1), n/a. doi: 10.1111/spc3.12296

Petersson, Olof, & Bertrand, Claude-Jean (Red.). (2007). *Medieetik i Europa*. SNS förlag.

Prop. 2000/01:68. *Ersättning för ideell skada*.

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2001/01/prop.-2000200168>

Rathsman, Kerstin. (2013). En sociologisk förståelse av förlåtelse och försoning. *Sociologisk Forskning*, 50(2), 139–156. doi: 10.37062/sf.50.18375

Schultz, Mårten. (2008). *Kränkning: studier i skadeståndsrättslig argumentation*. Jure.

Schultz, Mårten. (2016). Pressetiken måste även ge ekonomisk upprättelse. I L. Truedsson (Red.), *Rätta på riktigt – om upprättelse och rättelse i medier* (s. 76–85). Institutet för mediastudier.

Slobogin, Christopher. (2018). Preventive justice: paradigm in need of testing. *Behavioral Sciences & the Law*, 36(4), 391–410.

SOU 1980:8. Privatlivets fred: betänkande.

<https://lagen.nu/sou/1980:8>

Svensson, Göran. (2020). Att få upprättelse – om rättslig och etisk prövning av offentligt spridda uppgifter. I L. Truedsson (Red.), *Uthängd! – inte bara #metoo*. (s. 169–200) Institutet för mediestudier.

Vetenskapsrådet. (u.å). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Hämtad 2023-11-27 från <https://www.vr.se/uppdrag/etik/etik-i-forskningen.html>

Weibull, Lennart, & Börjesson, Britt. (1992). The Swedish Media Accountability System: A Research Perspective. *European Journal of Communication*, 7(1), 121–139. doi: 10.1177/0267323192007001006

Bilagor

Bilaga 1: mejl till intervjupersoner

Hej,

Vi är tre journaliststudenter som arbetar med en kandidatuppsats om det medieetiska systemet. Vi vill undersöka hur du som anmält och fått rätt i nämnden har upplevt processen. Mer specifikt är vi intresserade av att veta om du anser att du har fått upprättelse, och om resultatet blivit som förväntat.

För att få svar på detta vill vi prata med dig i ett digitalt möte, som förväntas ta ca 30–45 minuter. Intervjun kommer att äga rum någon gång under vecka 45–48.

En medverkan i studien innebär att vi som skriver uppsatsen tar del av dina kontaktuppgifter, men i uppsatsen kommer samtliga medverkande att hållas anonyma.

Tycker du att systemet kan bli bättre? Nu har du möjlighet att tycka till!

Om du är intresserad av att medverka eller har några frågor, är det bara att svara på detta mejl. Svaret vidarebefordras till oss, vilket också innebär att vi tar del av dina kontaktuppgifter.

Med vänliga hälsningar,
Aina Maja Hall, Lisa Lindberg, Alexandra Severinson
Journalistprogrammet, Göteborgs universitet

Bilaga 2: svarsmejl till dem som sagt ja

Hej!

Tack för att du vill medverka i studien. Från och med nu kommer du att ha kontakt med oss uppsatsskribenter via denna mejladress.

Vi tänker oss att intervjun ska hållas via zoom någon gång mellan 9/11 och 2/12. Har du redan nu ett förslag på dag/tid som passar för dig?

Gällande anonymiteten kommer ditt namn inte förekomma i studien, men vi behöver lämna namn och kontaktuppgifter till vår handledare Britt Börjesson, som är skyldig att respektera anonymitetskravet. I studien kan vi komma att citera det du säger i intervjun, men då med ett fingerat namn.

Med vänliga hälsningar,

Aina Maja Hall, Lisa Lindberg & Alexandra Severinsson

Bilaga 3: påminnelsemejl 1

Hej,

Du har tidigare bekräftat att du vill medverka i vår studie, och vi undrar vilket datum och tid som skulle passa för intervjun? Vi har möjlighet mellan den 13/11 och 2/12.

Hör gärna av dig så snart som möjligt!

Med vänliga hälsningar,

Aina Maja Hall, Lisa Lindberg & Alexandra Severinson

Bilaga 4: påminnelsemejl 2

Hej!

Vi hoppas att du fortfarande vill delta i studien. Återkom gärna med de tider du har möjlighet, men vi behöver hålla samtliga intervjuer före den 5/12.

Intervjun tar ca 45 min. Vi har möjlighet följande tider:

v. 48:

Måndag 27/11: Från kl. 13

Tisdag 28/11: Från kl. 11:30

Onsdag 29/11: Mellan kl. 10–13:30

Torsdag 30/11: Från kl. 10

Fredag 1/12: Mellan kl. 10–16

v. 49:

Måndag 4/12: Från kl. 10

Tisdag 5/12: Från kl. 10

Om du inte har möjlighet under någon av dessa tider är det bara att föreslå en annan tid, så ska vi se om det går att lösa.

Med vänliga hälsningar,
Aina Maja Hall, Lisa Lindberg & Alexandra Severinson

Bilaga 5: intervjuguide

Hur känns det att prata om det här?

Förväntningar på medieetiska processen

Hade du medverkat i media före publiceringen?

- Hur har dina tidigare erfarenheter varit?

Vad visste du om medieombudsmannen innan du anmälde?

Varför gjorde du anmälan?

När du gjorde din anmälan, vad hoppades du skulle hända?

Visste du vad som händer när man får rätt hos MEN?

Konsekvenser av publiceringen – direkt medverkan

Vad visste du om publiceringen innan du tackade ja till att medverka?

Hur upplevde du intervjusituationen?

Tyckte du att publiceringen stämde överens med informationen du fått om den (före medverkan)?

- I så fall hur?

Hur kände du när du läste/såg publiceringen?

Hur påverkades du av publiceringen?

- Hur påverkades privatlivet?
- Hur påverkades arbetslivet?
- Hur påverkades ditt mående?

Konsekvenser av publiceringen – indirekt medverkan

Blev du kontaktad av reportern innan publiceringen?

Hur fick du reda på att publiceringen gjorts?

Hur kände du när du läste/såg publiceringen?

Hur påverkades du av publiceringen?

- Hur påverkades privatlivet?
- Hur påverkades arbetslivet?
- Hur påverkades ditt mående?

Upplevelser av medieetiska processen

Hur tycker du att kontakten med MO fungerat?

Vad tyckte/tänkte du om mediets svar?

Tog utredningen kortare eller längre tid än du hade förväntat dig?

Hur upplevde du utredningen?

- Vad fungerade bra?
- Vad fungerade mindre bra?
- Vad kan bli bättre?
- Blev du förvånad över någon del av utredningen?

- Har du fått några lärdomar från utredningen?

Utifrån erfarenheterna du nu har fått, hade du anmält igen om publiceringen hade skett idag?

Konsekvenser av klandret

Hur kändes det när du fick rätt hos MEN?

Har du sett mediets publicering av klandret?

- Vad tycker du om rättelsen som mediet har publicerat?
- Tycker du att mediet skulle ha hanterat klandret på ett annat sätt?

Att du fått rätt hos MEN, hur har det påverkat dig?

- I privatlivet?
- I arbetslivet?
- ditt mående

Har din bild av mediet förändrats efter utredningen?

- I så fall hur?

(Har din bild av att medverka i media förändrats efter händelsen?)

- I så fall hur?

Vad är upprättelse?

Vad innebär upprättelse för dig?

Upplever du att du har fått upprättelse efter klandret?

- Varför ja/nej?
- Vad hade krävts för att du skulle känna att du fått upprättelse?
- Av mediet
- Av det medieetiska systemet?
- Saknar systemet någonting?

Tycker du att medieetiska frågor ska omfattas av lagen?

Hur ser du på ekonomisk ersättning som en form av upprättelse?

- Hur ser du på att ekonomisk ersättning inte är del av det medieetiska systemet?

Bilaga 6: information till den medverkande

Det vi ska undersöka är hur anmälarna har upplevt processen hos Medieombudsmannen. Alltså, hur du tycker och tänker kring både fallet i stort och hur du ser på utfallet. Och om du upplever att du har fått upprättelse.

Vi kommer intervjua ett tiotal personer och utgå från svaren för att försöka få en bild av Medieombudsmannens arbete ur anmälarens, alltså ditt, perspektiv. Framför allt kommer vi fokusera på om du tycker att systemet uppfyller sitt syfte.

I uppsatsen kommer du att vara anonym och när vi citerar dig kommer du få ett fingerat namn. Vår handledare kan komma att få reda på ditt namn, men hon har tystnadsplikt. Det kan också bli så att vi tar upp själva fallet i uppsatsen och kopplar det till dina svar, men informationen som används från fallet kommer endast vara sånt som MO publicerat på sin hemsida.

Du deltar frivilligt i undersökningen och kan när du vill välja att avsluta din medverkan, men var medveten om att uppsatsen ska lämnas in strax före jul. Under intervjun bestämmer du själv hur mycket du vill gå in på varje fråga, och om du känner att det är svårt att prata om någon av frågorna kan vi ta en paus eller gå vidare till nästa fråga.

Vi kommer spela in intervjun för att kunna transkribera den, även där med ett fingerat namn. Det är bara vi som har tillgång till inspelningen och efteråt kommer den att raderas.

Du är välkommen att höra av dig om du har några frågor.

Hälsningar,
Aina Maja Hall, Lisa Lindberg & Alexandra Severinsson

Vill du att vi mejlar den här informationen till dig?